

- આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક છૂટક નકલ ૬-૦૦ વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. ૨૫-૦૦ આજીવન ૨૫૧-૦૦ વિદેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩૦૦-૦૦ (વિમાનથી) આજીવન ૩૦૦૦-૦૦
- સંસ્થાપક : પ. પૂ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચે. ટ્રસ્ટ (રજી. અમદાવાદ).
 - તંત્રી-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. જાની.
 - પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન : 'અધ્યાત્મ' પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ બી. સરદારનગર, ભાવનગર-૧. ફોન : ૨૫૬૫૮૧૧, ૨૫૬૦૬૪૯
 - ADHYATMA Email Address : adhyatma_editor@yahoo.co.in
 - You can know about Shree Mahatmaji & Shree Maa from Website "SWARGAROHAN.ORG"
 - અધ્યાત્મના સહાયક સ્વજનો : ૧. ડો. બી. જે. જાગણી, ૨. શ્રી ગોરધનભાઈ કલોલા(કલ્યાણ) અને ૩. શ્રી જ્યોત્સ્નાબેન બી. ત્રિવેદી.
 - તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. જાની.
 - મુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૫૩/૫૪ સી-૧, બોરડીગેટ, ભાવનગર-૧. ફોન : ૩૨૯૦૫૦૭

★ લેખકોને નિમંત્રણ ★

- અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે. અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ જ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.
- લખાણ કાગળની એક બાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોવું જરૂરી છે. બીજાં સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખોની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે.

★ અધ્યાત્મ અંગે સૂચનો ★

- ગ્રાહકોને ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.
- 'અધ્યાત્મ' જે આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતાં રહેશો.
- 'અધ્યાત્મ' દર માસની ૧૭ તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપશે.
- પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.
- 'અધ્યાત્મ' અંગે કોઈ સૂચનો કરવાના હોય તો નિઃસંકોચ કરવા અનુરોધ છે.
- દર મહિનાની તા. ૧૦ સુધીમાં જે ગ્રાહકોનાં નામ અત્રે મળી જશે, તેમને તા. ૧૭ મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

- You can know about Shree Mahatmaji & Shree Maa from Website "SWARGAROHAN.ORG"

☆ અનુક્રમણિકા ☆

શાંતિ આપે તેને સંત કહિયે	યોગેશ્વરજી	૩
શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત	મા સર્વેશ્વરી	૬
Dasrathkachal Yatra	Ketan	૧૪
દશરથ યાત્રા	નારાયણ હ. જાની	૨૦
ભજન	મા સર્વેશ્વરી	૨૫
યાત્રા કોડમ્ થી સાડમ્ સુધીની	ભાઈલાલભાઈ છાટબાર	૨૭
સભાન શાશ્વતી	તરલાબહેન દેસાઈ	૩૧
જીવનયાત્રા-સંનિધિ સુખ-પૂ. મા સાથે	રાજુભાઈ યાત્રી	૩૪
શ્રી શંકરચૈતન્ય ભારતીજી	સ્વામી સચ્ચિદાનંદજી	૫૨
સાક્ષાત્કાર નહીં, આશ્વાસન	સંત વિનોબાજી	૫૯

ॐ ભક્તિસુધા ॐ

પ્રભુસેવામાં હાથપગ, રહો ઉદ્યુક્ત સદાય;
દોષભરેલા કૃત્યમાં, વરતો નહિ જરાય. ૪૩
પ્રભુસેવામાં શરીર ને, સામગ્રી વપરાય;
લોભ અનાદર દૂર થઈ, રહો ઉમંગ સદાય. ૪૪
દ્વેષ કોઈ પ્રાણીતાણો, મમ ઉરમાં નવ થાય;
દયા મૈત્રી મુદિતા સદા, મુજ મનમાં ઊભરાય. ૪૫

(મહારાજશ્રીનથુરામશર્મા)

શાન્તિ આપે તેને સંત કહિએ

યોગેશ્વરજી

ભક્ત કવિ નરસિંહ મહેતાએ એક પદમાં ગાયું છે:—

શાંતિ આપે તેને સંત કહિએ,
તેના દાસના દાસ થઈને રહિએ.
શાંતિ આપે તેને સંત કહિએ.

જે અન્યને શાંતિ આપે તેને સંત કહેવાય. એવા સંતપુરુષના સેવક બનીને, એમની જીવનપર્યંત સેવા કરીએ તો પણ ઓછું છે. એવા સંતપુરુષના આદેશાનુસાર ચાલીએ અથવા એના દાસ કે દાસાનુદાસ બનીને રહીએ તો જીવનના આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે કલ્યાણકારક થાય. એનું દર્શન, સંભાષણ, ચિંતન, મનન, નિદિધ્યાસન સઘળું આશીર્વાદરૂપ ઠરે. એની મદદથી આપણી સુષુપ્ત શક્તિઓ જાગ્રત બને. શિલ્પની પેઠે પ્રસુભાવસ્થામાં પડેલો પ્રાણ એના સુખદ શાંત સંજીવન સ્પર્શથી નવજીવન પામીને અવનવા આહલાદ આપ્લાવિત બનીને ઝંકૃત કરે, મહોત્સવ માણે, એ શાંતિ તો આપે જ પરંતુ સાથે સાથે જીવનને અસત્વમાંથી પરમસત્વમાં, અનિત્યમાંથી નિત્યમાં, પરિવર્તન-શીલમાંથી અપરિવર્તનશીલમાં, અવિદ્યારૂપી અંધકારમાંથી પ્રજ્ઞાના પવિત્રતમ પ્રસન્ન પ્રદેશમાં, મૃત્યુમાંથી અમૃતપદમાં પ્રવેશ કરાવે. જીવનની આમૂલ કાયાપલટ કરે.

સંતનો સમાગમ માનવ શા માટે શોધે છે? કેટલાક લૌકિક હેતુઓની પૂર્તિને માટે શોધતા હશે. બીજા કેટલાક જિજ્ઞાસાના શમન માટે, તો કેટલાક આત્મોન્નતિની અભિલાષાથી પ્રેરાઈને

આત્મોન્નતિના પાવન પંથે પ્રયાણ કરતા કે પ્રાણવાન પગલાં ભરીને પ્રગતિ કરવા માટે. હેતુ ગમે તેવો હોય તો પણ સૌ શાંતિને શોધે છે. શાંતિની ઈચ્છા રાખે છે, ને સંતની સંનિધિ દ્વારા ઓછા કે વત્તા પ્રમાણમાં એવી શાંતિ સાંપડે છે. સંતનો સમાગમ અશાંતિ ભાગ્યે જ પેદા કરે છે.

પરંતુ શાંતિ આપે કોણ? જે સરિતામાં સલિલ હોય છે તે જ બીજાને સલિલ અર્પી શકે છે. જે પ્રદીપની પાસે પ્રકાશ હોય છે તે જ અન્યને પ્રકાશ પહોંચાડી શકે છે. પુષ્પની પાસે પરિમલ, ચંદ્રની પાસે ચાંદની, વૃક્ષની પાસે શીતલ છાયા ના હોય તો તે અન્યને પરિમલનું, ચાંદનીનું, છાયાનું દાન કેવી રીતે દઈ શકે? સંત પુરુષ પાસે શાંતિ હોય, સંતપુરુષ એ શાંતિનું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ હોય તો જ અન્યને શાંતિ સમર્પી શકે. અન્યની અંદર શાંતિને સંકાત કરી શકે. સૌથી પ્રથમ તો સંતે શાંતિની, પરમ સનાતન શાંતિની સાધના કરીને એને હસ્તગત કરી હોવી જોઈએ. સંતને એવી સનાતન શાંતિના શ્રી વિગ્રહ સમાન માનવામાં આવે છે. એની આંખમાં શાંતિ, વાણીમાં શાંતિ, એના હલન ચલનમાં શાંતિ, મનમાં શાંતિ, વિચારોમાં, ભાવોમાં, સંકલ્પ વિકલ્પમાં શાંતિ, અંગેઅંગમાં અને રોમેરોમમાં શાંતિ. રક્તના રણકારમાં શાંતિ. શાંતિ શાંતિ અને શાંતિ. શાંતિ એના વ્યક્તિત્વનું, અવિભાજ્ય અભિન્ન અંગ વિશેષ બનીને બેસી જાય છે એણે શાશ્વત શાંતિ સ્વરૂપ પરમાત્માની પૂજા, પ્રીતિ, આરાધના કરીને એમનું અનુસંધાન સાધ્યું હોવાથી એ સ્વયં શાંતિ સ્વરૂપ બન્યો હોય છે. એની અંદરથી શાંતિનો પ્રબલ પ્રવાહ વહ્યા કરે છે. એટલે જ એના સંસર્ગમાં સૌને શાંતિ સાંપડે છે. એનું એ સૌથી મોટું પ્રદાન હોય છે.

ડીસેમ્બર : ૨૦૦૮

૫

શ્રીમદ્ભાગવતમાં સ્વનામધન્ય શ્રી શુકદેવજીએ કહ્યું છે કે જેનું મન શાંત છે તે સંત છે. એમની એ સંત વ્યાખ્યા ખૂબ જ સૂચક છે. મન અશાંત કેમ હોય છે? અહંકાર, મમતા, ભય, રાગદ્વેષ, દુન્યવી તૃષ્ણાઓ, એટલે અવિદ્યાને લીધે. સંતે એ અવિદ્યાનો અંત આણીને જીવનને નિર્મળ, નિર્મમ, નમ્ર, નિર્વાસનિક, પ્રભુપરાયણ કર્યું હોવાથી શાંતિની સંપ્રાપ્તિ કરી હોય છે. સંતનો વેષ સજ્જવાથી સાચા સંત નથી થવાતું. નામ બદલવાથી, સ્થાનાંતર કરવાથી કે કાર્યને ત્યાગવાથી પણ સંત નથી બનાવતું. સંતની અનિવાર્ય આવશ્યકતા સાત્ત્વિકતા છે. ભગવદ્ભજન ને ભગવદ્પ્રેમ છે. નિત્યાનિત્ય વસ્તુનો વિવેક તથા વૈરાગ્ય છે. શમદમાદિ છે. વિચાર, ભાવ, વ્યવહારની વિમળતા છે. એ જ માનવને સાચા અર્થમાં સંત બનાવે છે. એવા સંત શાંતિ આપે છે. એનાથી અધિક અગત્યનું બીજું શું આપી શકાય? એનું મૂલ્ય બીજા બધા જ દુન્યવી દાનથી મોટું છે. માટે જ એને આપનારની પ્રેમપૂર્ણ પ્રશસ્તિ કરવામાં આવે છે. એને પ્રણમ્ય ગણવામાં આવે છે.

૬

અધ્યાત્મ

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો
—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૩૧

ડીસેમ્બર—૨૦૦૮

અંક ૩

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત

—મા સર્વેશ્વરી

તા. ૨૧-૧-૮૨ ગુરુવાર પોષ વદ બારસ ૨૦૩૮
(આખો દિવસ યાત્રા ચાલુ જ રહી)

તા. ૨૨-૧-૮૨ શુક્રવાર પોષ વદ તેરસ ૨૦૩૮
સ્થળ : મુંબઈ

પુણ્યભૂમિ ભારતમાં આજથી આવી ગયા સવારે સાડા સાત વાગે પૂ. શ્રીએ સ્નાન કરી લીધું. ૧૭ કલાકની એકધારી વિમાનની સફર પછી મળસ્કે ૪ વાગ્યે ઘરે આવવાનું બન્યું. ૩ા કલાક આરામ લીધા બાદ પૂ. શ્રીનો નિત્યક્રમ ચાલુ થઈ ગયો. શીર્ષાસિન કર્યા બાદ લેખનકાર્ય શરૂ થયું.

સાડા અગિયાર વાગ્યે પૂ. શ્રી મુલાકાત આપે તે પહેલાં આજે ઈડલીનો હળવો નાસ્તો ને દૂધ લે છે, કારણ ઘણા કલાકો થયા ખોરાક લીધો ન હતો.

ડીસેમ્બર : ૨૦૦૮

૭

પરદેશની સ્વચ્છતા, નીતિમત્તા, કર્તવ્યપરાયણતાની વાતો થાય છે. સાડાબાર વાગ્યે પૂ. શ્રી ભોજન લે છે. એમનું પ્રિય ભોજન ખીચડી ને શાક લીધા બાદ મુલાકાતીઓ આવે છે.

આજના મુલાકાતીઓમાં શ્રી રાજુભાઈ, શ્રી વિજયભાઈ, શ્રી ગોરધનભાઈ, શ્રી જે. વી. શાહ, શ્રી ભટ્ટસાહેબ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

“વિદેશની યાત્રા દરમ્યાન આપની તબિયત સારી હતી ને?” એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પૂ. શ્રીએ કહ્યું, “વિદેશની યાત્રા દરમ્યાન મેં થોડો વ્યાયામ વધાર્યો, વળી, લેખનકાર્ય રોજ ૫ કલાકનું કર્યું. વળી, દરરોજ પ્રવચનમાંથી આવતાં મોડું થતું છતાં સ્ફૂર્તિ રહેતી. વળી એક નિયમ રાખ્યો હતો કે જ્યારે જ્યારે તરસ લાગે ત્યારે પાણીને બદલે દૂધ જ પીવું. પરિણામે તબિયત સારી રહી હશે, એવું અનુમાન કરી શકાય.”

અધ્યાત્મની વાતો થઈ. વળી, સર્વેશ્વરીની નોંધપોથીમાંથી એક દિવસની નોંધનું વાંચન થયું. ફોટાઓ બતાવવામાં આવ્યા. પરદેશ હજુ વધારે સમય રહેવાનું હતું, પણ અહીંના કેન્દ્રોને પણ ન્યાય મળે એ દૃષ્ટિએ આવવાનું બન્યું, વગેરે વાતો થઈ.

આજે સત્સંગની બેઠક ૧ થી ૪ સુધી ચાલી. ત્યારબાદ પૂ. શ્રીએ થોડો આરામ કર્યો.

સાંજે શ્રી જે. વી. શાહ અને એમનાં ધર્મપત્ની પૂ. શ્રીને મળે છે. સાડા આઠ વાગ્યા સુધી ફરી સત્સંગની બેઠક ચાલુ થઈ જેમાં સેક્રોમેન્ટોનાવાળા ભાઈની વાત પણ થઈ.

સાડા નવ વાગે પૂ. શ્રી વાલકેશ્વર વિસ્તારમાં ૪૦, બી રીજરોડના “પરિમલ” નામના મકાનમાં પધારે છે.

૮

અધ્યાત્મ

“પરિમલ”ના યજમાન શ્રી પ્રવીણાબેન, શ્રી કુમુદબેન પૂ. શ્રીના જૂના પરિચિત છે.

“પ્રકાશના પંથે”માં શ્રી કાંતિભાઈનો ઉલ્લેખ છે, તે કાન્તિભાઈ તો હાલ નથી, પણ તેમનો પરિવાર પૂ. શ્રી ઉપર ઠીક ઠીક પ્રેમભાવ રાખે છે. જેથી પૂ. શ્રી એમની વિનંતીને—આમંત્રણને માન આપીને એમને ત્યાં વરસોથી ઉતરે છે.

સાડાનવે જ્યારે “પરિમલ” નામના મકાનમાં આવવાનું થયું ત્યારે અહીં પૂ. શ્રીની રાહ જોઈને છ—સાત ભાઈ—બેનો બેઠાં હતાં. પૂ. શ્રીને સૌએ પ્રણામ કર્યાં. ફૂલ ને ફૂલોના હાર અર્પણ કર્યાં.

પૂ. શ્રી સાડાનવથી સાડાદસ સુધી તેમને મુલાકાત આપે છે. વિદેશની યાત્રાની વાતો થાય છે. સર્વેશ્વરી ઉપર વિદેશમાં વસતા ગુજરાતી ભાઈબેનો કેવો પ્રેમભાવ—શ્રદ્ધાભક્તિ રાખે છે તેની પણ વાતો થાય છે.

આજે આ બેઠકમાં શ્રી વિઠ્ઠલભાઈ પંડ્યા (જાણીતા નવલકથાકાર) તથા શ્રી સૂર્યકાન્તભાઈ સોલીસીટર તથા શ્રી હરિશચંદ્ર જાની વગેરે પણ આવ્યા છે.

સાડા દસ વાગે સૌ વિદાય થાય છે. પછી અડધો કલાક ઘરના સભ્યો સાથે થોડી વાતો કરી પૂ. શ્રી ૧૧ વાગ્યે આરામ કરે છે.

તા. ૨૩-૧-૮૨ શનિવાર પોષ વદ ચૌદસ ૨૦૩૮

સ્થળ : “પરિમલ” ૪૦ બી, રીજ રોજ, મુંબઈ—૬

સવારે સાત વાગ્યે પૂ. શ્રી સ્નાન કરી લે છે. ત્યારબાદ વ્યાયામ કરી લેખનકાર્ય શરૂ કરે છે. આજે પૂ. શ્રી દશ વાગ્યે દૂધ લે છે. લેખનકાર્યમાં રામાયણનું કાર્ય અવિરતપણે થાક,

કંટાળો કે આળસ વિના ચાલ્યા કરે છે. સર્વેશ્વરી પણ નોંધનું લેખન કરી લે છે.

૮ થી ૧૧ સુધી લેખનકાર્ય થઈ રહ્યું છે. પૂ. શ્રી માળા લઈને જપ કરતાં સૂતા છે. સમય થતાં ૧૧-૪૫ ના સમયે નીચે આવે છે.

નીચે દીવનખંડ છે. મધ્યમાં એક સોફા છે. જેના ઉપર પૂ. શ્રી થોડીવાર બેઠા છે. ત્યારબાદ ભોજન લેવાનું બને છે. ભોજન બાદ મુલાકાતનો સમય થયો હોવાથી, સૂરતથી શ્રી ગોરધનભાઈ પૂ. શ્રીને મળવા આવે છે. ત્યાં વળી શ્રી ભાનુશંકર નાયક આવે છે.

શ્રી ભાનુશંકર નાયક દૈનિક વર્તમાનપત્ર જનશક્તિના સહતંત્રી હતા. તેમણે પૂ. શ્રીનું પ્રકાશના પંથે પુસ્તક વાંચ્યું. તેમને એ પુસ્તકનો હિન્દી અનુવાદ કરવાની ઈચ્છા થઈ ને પાંચ માસમાં તો એ કામ પૂર્ણ પણ કરી દીધું! આજે તેઓ પોતે કરેલા અનુવાદને બતાવવા પૂ. શ્રી પાસે આવેલ છે.

લગભગ એક કલાક સુધી અનુવાદની અગત્યની પ્રશ્નોત્તરી થાય છે. પૂ. શ્રી તે ભાઈને ધન્યવાદ આપે છે. સમય થતાં તેઓ વિદાય થાય છે. પૂ. શ્રી પોતાના ઓરડામાં ઉપર આવી આરામ કરે છે.

લેખનકાર્ય ફરી શરૂ કરે છે. સાંજે છ વાગ્યે પૂ. શ્રી મુલાકાત માટે ફરી નીચે પધારે છે, ત્યારે શ્રી જીતુભાઈ, શ્રી જે. વી. શાહ તથા બીજા ત્રણ-ચાર ભાઈઓ બેઠા છે. પૂ. શ્રીને પ્રણામ કરી બેઠા છે. પાછળથી શ્રી હરગોવિંદભાઈ, શ્રી ભાનુશંકર નાયક, શ્રી જગમોહનભાઈ, શ્રી વિષ્ણુભાઈ, શ્રી હરિશભાઈ, શ્રી વિઠ્ઠલભાઈ પંડ્યા, શ્રી શાંતિલાલ દલાલ વગેરે પણ આવીને

બેઠા છે. અમદાવાદથી નરેન્દ્રભાઈ, દમયંતીબેન, અનિલ વગેરે પણ આવ્યા છે.

પૂ. શ્રી વિદેશયાત્રા વિષે વાતો કરતાં એક નાનકડા જીવડાને બચાવી લીધું, તે વાત કરી. પછી વિદેશમાં ઊભા ઊભા પ્રવચન એકવાર આપ્યું. તેની વાતો કર્યા બાદ, સર્વેશ્વરીની વાતો પૂ. શ્રી કરે છે. જેમાં શ્રી ઈશ્વર પેટલીકરના સ્ત્રી સાપ્તાહિકમાં આવેલો સર્વેશ્વરી માટેના લેખની વાતો થાય છે. તો એક ભાઈ પૂછે છે, “દ્વિવેદીનો લેખ પણ ‘સ્ત્રી’માં આવેલો, આપે વાંચ્યો હતો કે નહીં?”

પૂ. શ્રીએ તેના જવાબમાં કહ્યું, “હું સાપ્તાહિક, માસિક કે ધાર્મિક પુસ્તકો પણ વાંચતો નથી. કોઈ પુસ્તક પ્રેમથી ભેટ આપે તો લઉં, ને ઉપર ઉપરથી નજર નાંખી લઉં છું. પેટલીકર તે સ્ત્રી સાપ્તાહિક લઈને આવ્યા, તેથી તે વાંચ્યું ને તેમાં પણ તે લેખ જ વાંચ્યો. કોઈકવાર પેપર જોઉં છું, પણ દશેક મિનિટમાં તેના ઉપર ઉપરથી મથાળાં જોઈ લઉં છું. કોઈ પુસ્તક લખવું હોય ત્યારે તે ધાર્મિક ગ્રંથો વાંચવા પડે છે, જેમ કે હમણાં તુલસીકૃત રામાયણ વાંચું છું, કારણ એના અનુવાદનું કામ હાલ કરી રહ્યો છું.”

હવે કોઈને કંઈ પૂછવું હોય તો પૂછો

પૂ. શ્રીના શ્રીમુખે એ વાત સાંભળી સૌ કોઈ શાંત થઈ જાય છે. એક ભાઈ ધીમેથી પ્રશ્ન પૂછે છે. ‘હાર્ટએટેકવાળા માણસને પ્રાણાયામ કે મુદ્રા કરવામાં મુશ્કેલી પડે ખરી?’

પૂ. શ્રીએ તેમને જવાબ આપતાં કહ્યું, “હાર્ટએટેક કેવા પ્રકારનો છે તેના પર આધાર છે. કેટલાકને હળવો હાર્ટએટેક થાય, કેટલાકને ભારે થાય. મને હાર્ટએટેક આવ્યો તે ભારે

હતો. (એમ કહી પૂ. શ્રી વિગતવાર પોતાની માંદગીની અને પછી શરૂ કરેલા વ્યાયામની, બંધ કરેલા વ્યાયામની, બંધ કરેલી દવાની વાતો કરે છે.)

નવું મેડિકલ સાયન્સ કહે છે કે હાર્ટએટેકથી ગભરાવવાની જરૂર નથી. અડધુ તો માણસને કોણ મારી નાંખે છે? માણસનું— પોતાનું મન. વળી, અડધું આજુબાજુના માનવો ડર બતાવી મારી નાંખે છે. જો જો આ પગથિયાં છે! તમને હાર્ટએટેક આવેલો. આથી અડધા તો માનવ ઢીલા થઈ જાય છે.

આપણાં આસનો જે છે તે કોઈ પણ પ્રકારનો વિશેષ શ્રમ આપતાં નથી. હળવા પ્રાણાયામથી મદદ મળે છે. એમ હું તો માનું છું, થોડી કાળજી રાખવી જેમ કે જરૂર વિના શ્રમ ન કરવો. આપણી શક્તિને વેડફી ન નાંખવી. મનને હંમેશાં આનંદમાં રાખવું. ઘણા પોતે દર્દી છે. એમ જ માન્યા કરે, જેથી તેમનું મન આનંદમાં ન રહે.”

પ્રશ્ન : મને હાર્ટએટેક આવેલો હવે ડોક્ટરો મને યોગ- નિદ્રાની ભલામણ કરતાં કહે છે કે શરીર ઢીલું કરીને સૂઈ જવાનું ને શરીરના દરેક ભાગોનું ધ્યાન રાખવાનું.

પૂ. શ્રી : શરીરના ભાગોનું ધ્યાન રાખવાનું? એને બદલે શરીર જેણે આપ્યું છે તેનું જ ધ્યાન રાખીએ તો? શરીરના ભાગોને બદલે પ્રભુનું જ ધ્યાન કરવું જરૂરી છે. પ્રભુ પાસે જ છે તેને પકડો. આસન ને પ્રાણાયામ કરી તેની પાસે જ પહોંચવાનું છે.

બીજા એક પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પૂ. શ્રીએ કહ્યું પરદેશમાં જઈને આપણા સંતો ને કથાકારોએ પોતે માંગણ છે એવી છાપ ઊભી કરી છે. પરિણામે એવા કથાકારો ને સંતોના જવાથી અમારા

જેવાને પણ તેના ભોગ બનવું પડે છે.

અમારે તો કશું માંગવું પડતું નથી, કારણ અમે લક્ષ્મીની સાધના કરતાં નથી. લક્ષ્મીપતિની જ સેવા કરીએ છીએ, એટલે અમને તો આનંદ છે.

પૂ. શ્રી એમની પાસે બેઠેલા શ્રી શાંતિલાલ દલાલને ટેબલ ઉપરથી એક ગુલાબનું ફૂલ માંગ્યા વિના જ પ્રસાદમાં આપે છે. તે ભાઈને ખૂબ જ આનંદ થાય છે. તેમને માનસિક અશાંતિ ઘણી જ રહે છે. પરિણામે તેઓએ ફૂલના પ્રસાદની પૂ. શ્રી પાસેથી અપેક્ષા રાખી જ હતી.

પૂ. શ્રીએ વાતો કરતાં કહ્યું, ‘પહેલાં મુંબઈમાં આવતા ત્યારે બપોરે ને રાત્રે પણ થોડું બોલતા હતા. હવે થયું કે ભગવાનનું કામ વધારીએ. મળવાનું ઓછું કરી દઈએ. માતાજીના ગયા પછી તેમની સ્મૃતિમાં ૧૦૦ માળા કરવાનું રાખ્યું છે. વળી, લેખનકાર્ય ત્રણને બદલે પાંચ કલાકનું થયું છે. પ્રભુએ જીવન આપ્યું તો તેને માટે જ હવે વધુ ને વધુ જીવીએ. કોણ જાણે છે જીવનનો પડદો ક્યારે પડે તે? જેથી બને તેટલું પ્રભુનું કામ કરી લઈએ.’

શ્રી જે. વી. શાહ : પાછલી રાતે જપ કરી લીધા પછી થોડું સૂઈ જઈએ તો ચાલે ખરું?

પૂ. શ્રી : હા. શરીરને જેટલો આરામ જોઈએ તેટલો આપી દો. આપણે આપણા શરીરનું માપ ગણી લેવું. જપ કર્યા બાદ સૂઈ શકાય. ગાંધીજી એવું કરતા. સવારે પ્રાર્થના પછી થોડું સૂઈ જતા.

આટલી વાતચીત પછી પૂ. શ્રીએ સર્વેશ્વરીને ડાયરીનો એક દિવસ વાંચી સંભળાવવા કહ્યું. સર્વેશ્વરીએ નોંધવાંચન કર્યું. વળી પૂ. શ્રીએ એક ભજન પણ ગાવા કહ્યું.

જેથી સર્વેશ્વરી “સંત સ્વરૂપે રે પ્રભુ પોતે આવિઆ રે લોલ” ગવડાવે છે. સૌ ઝીલે છે.

પૂ. શ્રીએ ભજન પૂરું થતાં કહ્યું, આ ભજન સાંભળીને મીરાંબાઈનું સ્મરણ થાય. વિદેશ જતાં પહેલાં વડોદરામાં વિદાય સમારંભ થયો. એક નિવૃત્ત આચાર્યે પૂ. શ્રીને કહ્યું, આપ વિદેશ જાઓ છો તો એકાદ ભગિની નિવેદિતા જેવી કોઈ વિદેશી મહિલાને લેતા આવજો. ‘પૂ. શ્રી એ સમારંભના અંતે પ્રવચનમાં એ વાતના જવાબમાં કહ્યું કે અમે તો વિદેશમાં મા સર્વેશ્વરીને બતાવીશું. કહીશું— જુઓ! ભારતમાં આવાં પણ સ્ત્રી રત્નો છે ભગિની નિવેદિતા જેવી કોઈ વિદેશી મહિલાને લાવીને શું કરવું છે?’ આપણા દેશમાં જ એવાં સ્ત્રી રત્નો છે.

વળી બીજાં પણ ભજનો ગાવાની સૂચના પૂ. શ્રીએ કરી, જેથી સર્વેશ્વરીએ ભજનો ગવડાવ્યાં. ત્યારબાદ સત્સંગની બેઠક પરિસમાપ્તિ ઉપર પહોંચી.

પછી પ્રસાદ વિતરણ થયું. તે બેને પૂ. શ્રીને પ્રસાદ આપવા પ્રયત્ન કર્યો. પૂ. શ્રીએ કહ્યું. દેવતાઓ વાસ લે, માનવો ખાય. એ સાંભળી તે બેને પ્રસાદનો આગ્રહ બંધ રાખ્યો.

સૌએ પ્રણામ કરી વિદાય લીધી. પૂ. શ્રીએ દૂધ ને ઉપમા લઈને આરામ કર્યો.

મુંબઈમાં સ્નેહીઓનું વર્તુલ સારું છે. વિવિધ ક્ષેત્રના—વિવિધ બુદ્ધિના શ્રદ્ધાભક્તિના જીવો પૂ. શ્રીને મળે છે.

પૂ. શ્રી જ્યાં ઉતરે છે, તે પણ ઘણું પરિચિત કુટુંબ છે. પૂ. શ્રીનો ઉતારો જ્યાં છે તે માળ ઉપર સ્વતંત્ર ઓરડો જ છે. જેમાં બધી જ સગવડ છે. જેથી પૂ. શ્રી નીચે મુલાકાત માટે ૧૧૧ ને સાંજે ૬ વાગ્યે પધારે ત્યારે જ બધાને દર્શન થાય છે.

હરિ: ૐ

(ક્રમશઃ)

Dasrathkachal Yatra

Ketan

Although this yatra was called the Dasarathachal yatra there were many other things which we all got to experience including the climb up Dasarathachal. The eye and donation camp at swargarohan were the first things which we got to experience. This was my second time that I had the opportunity to participate in a donation camp. we went out to the various villages surrounding Ambaji to see first hand how some of the villagers live and if their situation is such that they are really, really poor then a card is given to them to come to Swargarhan to collect Prasad in the form of lentils, snacks, towels, steel plate, just some very basic living necessitates. To visit these villages you need to walk great distances and you cross various type of terrain. It's not easy to get around and because the distances are long just to get to a main road you get a sense of how hard life can be for these people and although everyone we see are fairly poor we can only give card to the poorest of the poor. At one point we visited only 4 separate houses and one of the bhai's mentioned that we had walked about 5 kilometers. I turned to him and said that back home I don't even walk 5 kilometers in one year! I was of course making

a joke but it does make you realize how easy we have things here and how difficult it is for the people that live in these villages. The first day I went and the second day Neela had come with us.

We have to have faith in Maa and She will provide you with everything that you need in this life, nothing more or nothing less. We learned to discover that all of Hemelbhai, Snehalbhai and Dipakbhai's personal belongings had been stolen from them on the train ride on their way to Haridwar. Dipakbhai is a professional photographer and all his camera equipment was stolen as well. If something like that were to happen to me I would get very angry and upset however we were shocked to learn that when they informed Pujya Maa what had happened they were all laughing over the incident. They did not react in a typical way most others would. Rather they easily brushed off the incident and went on like nothing even happened. We (the yathris) didn't even learn about it until well after the fact. Hemelbhai, Snehalbhai or Dipakbhai did not think it was worth even mentioning it us! I was amazed over how they handled the whole situation, however at the same time I should not have been. Why? Because of their faith in Maa. Even though this happened to them, their faith in Maa was so strong that the stolen property was not an issue for them and they believed and knew that whatever they needed would be

provided to them by the grace of Pujya Maa. To them this was minor bump in the road not worth looking back for.

The whole trip although very fun was still a difficult journey and not easy by any means : The long trips on the train; rough and bumpy rides on buses, jeeps and rikshahs; long distances to walk; and late nights and early mornings. The climb up Dasarath was not an easy task also. We were in two different groups with Neela in one group and myself in another. The climb up the mountain was long and tiring however we all knew and felt that Pujya Maa and Prabhu was with us each step of the way. It was difficult but we all made it up and each of us said prayers to Maa to help us along the way. We all made it up safely. Going back down was not easy either and for me especially because my knee was really hurting the journey back down was more difficult. I came back down with Neela and I used her as a support to make my way down. Essentially I would put most of all my body weight on her when I had to use my bad knee. When we were almost at the bottom of the mountain and Anibhai was video taping us walking down. When we asked why he was video taping us he told us that Pujya Maa had called him and asked him to video tape us walking down so that one day we could show our children. We laughed at that and really thought

nothing of it. Well right after we had come back from India we only then found out that Neela was pregnant!! We were shocked and surprised at the same time. And even though Neela was pregnant everything was fine with the baby and everything was fine with her throughout the whole trip. Although the trip over all was at times hard on the body again, Neela and the baby were both fine and the only reason they were fine was because of Pujya Maa's and Prabhu's blessings! With those blessings Neela was still able to go to and enjoy all the places we visited on the yatra. Of course I feel, in fact I know that Pujya Maa knew that Neela was pregnant however saying so at that time may have altered our plans for the yatra. Maybe we wouldn't have done the Ganga Snan, maybe we wouldn't have climbed up Dasarath. But we did go and with Pujya Maa's blessing we all were kept safe.

Here at home Maa has become center of our life. For example, on Sundays we have family dinners together and at those family dinners we talk about Pujya Maa, religion, spirituality and Dad also reads from the second edition of Prakash Ne Panthe. Pujya Maa back in India had the bhaktas read in particular the last chapter of the book where Prabhuji writes about Pujya Maa so we in turn started reading from that point also. We still don't realize how much we

have to learn about Pujya Maa and this chapter helps to explain just a fraction of Maa from Prabhuji himself!

Prabhuji writes about the first time he saw Maa and instantly he saw the different types of characteristics Pujya Maa had that made her such a good person. We learned of how and when Pujya Maa was officially given the name of Sarveshwary Maa by Prabhu after he had meditated on Maa to discover who Pujya Maa really was. We love to read and talk about these things because it helps us understand Pujya Maa better and we also learn from each other by sharing our perspectives, stories and experiences. The more we learn and talk about Maa the more we grow with Maa.. As an example of one of our discussions my Mom shared with us that Pujya Maa said that Maa always has her hand over Mom's head. Then Mom asked the question does that mean that if she were to imagine it should Mom try to visualize Pujya Maa's actual hand or rather some type of energy? It was a good question which sparked some interesting debate.

Of course there is no right or wrong answer but the discussion did lead us to talking about dual and non-dual forms of worship and how both are equally fine if the goal is self realization. In our family discussion I mentioned that I was reading a book about Shree Ramakrishna and how he had disciples

that practiced dual or non-dual forms of Worship. It was a very good conversation and we all learned a lot from it and I would say at we always walk away from each dinner having learned something new. And because our topics cover a large area we all benefit from it. I mention this because we could all benefit from having these types of discussion with family and I encourage everyone to do this.

Jai Kruparu Maa.

શું પરમાત્મતત્ત્વનું દર્શન શક્ય છે? તો તેના પ્રત્યુત્તરમાં કહેવું પડે કે હવા કરતાં પણ અતિશય સૂક્ષ્મ પરમાત્મતત્ત્વને સ્થૂળ દૃષ્ટિએ પેખવાનું કાર્ય કપરું હોવા છતાં, ધ્યાન દ્વારા સંપ્રાપ્ત સમાધિની અલૌકિક અવસ્થામાં અતિશુદ્ધ બુદ્ધિવાળા, સદાચારી સત્પુરુષો એનું દર્શન કરી શકે છે. —યોગેશ્વરજી

ફોન : દુકાન : ૨૨૫૮૮૧૨ ઘર : ૨૬૬૪૦૭૮

મોબાઈલ : ૯૩૭૪૭૧૦૩૦૪

દીપક સી. મહેતા

❖ કૃષ્ણા ફિલ્મ્સ એન્ડ સ્ટુડિઓ ❖

૧, શ્યામ એપાર્ટમેન્ટ, કાકડીઆ કોમ્પ્લેક્ષ પાસે,

ઘોડદોડ રોડ, સુરત-૩૯૫૦૦૧

દશરથ યાત્રા

અનુ. : નારાયણ હ. જાની

ભલે એને દશરથ યાત્રા કહીએ પરંતુ એમાં ચઢવા સિવાય બીજા પણ અનુભવો કરવાના હતા, મારી આ ભારતની બીજી યાત્રા હતી. સ્વર્ગારોહણમાં નેત્રયજ્ઞ અને સહાય વિતરણમાં અમે પહેલાં ભાગ લીધો.

પહેલાં અમે અંબાજી આસપાસનાં ગામોમાં ગરીબ લોકો કેવી રીતે રહે છે, તે જોવા ગયા. તેમાં પણ જે ખરેખર ખૂબ જ ગરીબ હોય તેમને કાર્ડ આપવામાં આવતાં તે લઈને નક્કી કરેલ દિવસે તેઓ સ્વર્ગારોહણ આવે જ્યાં તેઓને થાળી વગેરે વાસણો ટુવાલ, પ્રસાદ વગેરે જીવન જરૂરિયાતની પ્રાથમિક વસ્તુઓ આપવામાં આવતી. આ ગામોમાં પહોંચવા માટે કેટલેક ઠેકાણે ચાલીને જવું પડતું, જે સહેલું ન હતું. એ ઉપરથી ખ્યાલ આવતો કે આ લોકોની જિંદગી કેટલી બધી મુશ્કેલીથી ભરેલી છે, કારણ કે પાકા પુષ્પ રસ્તાથી તે અંદરના ભાગમાં હતાં, જ્યાં વાહન જઈ શકે તેવા રસ્તા જ ન હતા.

એક સ્થળે અમે ચાર જુદા જુદા ઘરોની મુલાકાત લીધી. અમારી સાથેના ભાઈએ કહ્યું કે તે માટે તેઓ પાંચ કિલોમીટર ચાલ્યા છે. તેના પ્રત્યુત્તરમાં મેં કહ્યું કે મારા ઘરે હું એક વર્ષમાં પાંચ કિલોમીટર ચાલતો હોઈશ. આ તો મેં રમૂજમાં જણાવ્યું પરંતુ તેના ઉપરથી ખ્યાલ આવે કે ભગવાને આપણને કેવી સુવિધા આપી છે, જ્યારે આ ગામડાંઓમાં રહેતા લોકોનું જીવન કેટલા બધા પરિશ્રમવાળું છે. પહેલા દિવસે હું એકલો ગયેલો, જ્યારે બીજા દિવસે નીલા અમારી સાથે આવેલી.

જીવનમાં જે કંઈ આવશ્યકતાઓ છે તે પૂ. મા જરૂરથી પૂરી પાડશે તેવી શ્રદ્ધા પૂ. મામાં આપણને હોવી જોઈએ. એમાં ઓછાવત્તાપણું ના ચાલે. અમને જાણવા મળ્યું કે હેમલભાઈ, સ્નેહલભાઈ અને દીપકભાઈની અંગત બધી જ વસ્તુઓ હરિદ્વાર જતી રેલ્વેમાં ચોરાઈ ગઈ. શ્રી દીપકભાઈ તો ધંધાદારી ફોટોગ્રાફર છે. તેમનો કેમેરા વગેરે બધું જ ચારોઈ ગયું. જો આવું જ કંઈ મારા જીવનમાં બન્યું હોત તો હું કેટલો બધો ગુસ્સે થઈ, બેચેન બની ગયો હોત. પરંતુ પૂ. માને જ્યારે આ હકીકતની જાણ કરી તો તેઓ બધાં હસી પડ્યાં. બીજાઓની જેમ પૂ. માએ કોઈ દુઃખ કે શોકનો પ્રત્યાઘાત ના આપ્યો. તેથી જાણે આવી કોઈ ઘટના ઘટી જ નથી, તેમ તેઓને તેને ખંખેરી નાંખી.

અરે, અમને યાત્રીઓને પણ આ ઘટનાની મોડેથી ખબર પડી. હેમલભાઈ, દીપકભાઈ કે સ્નેહલભાઈને તેની જાણ કરવા જેવી મહત્ત્વની તે ઘટના જ ના લાગી, એ જાણી મને ભારે આશ્ચર્ય થયું કે આ પરિસ્થિતિને તેઓએ કેવી સરસ રીતે સંભાળી લીધી. હું જો તેમની જગાએ હોત તો આમ ના કરી શક્યો હોત. તેઓ આમ કરી શક્યા કારણ કે પૂ. મામાં તેઓની શ્રદ્ધા છે. આમ બન્યું છતાં પૂ. મામાંની તેઓની શ્રદ્ધા એટલી બધી ભારે છે કે જાણે આ ચોરાઈ ગયેલી વસ્તુઓનું કોઈ મહત્ત્વ તેમને મન ન હતું, કારણ કે તેઓને વિશ્વાસ છે કે જ્યારે જેની આવશ્યકતા હશે, ત્યારે પૂ. માની કૃપાથી તે મળી રહેશે. તેમને મન તો માર્ગમાં આવતા સાધારણ વિઘ્નની જેમ આ યાદ ના કરવા જેવી ઘટના છે.

આ સમગ્ર યાત્રા રમૂજભરી છતાં કોઈ પણ પ્રકારે સરળ તો ન હતી. રેલ્વેની લાંબી મુસાફરી, વળી બસ, જીપ અને

રીક્ષાઓમાં ઢાળ-ટેકરાના પ્રવાસો, લાંબા પગપાળા ચાલવાનાં અંતરો અને રાતે મોડા સૂવાનું છતાં સવારે વહેલા ઊઠવાનું. તેમાં દશરથ ચઢવાનું પણ જરાય સહેલું નહિ, અમે બે જૂથમાં વહેંચાયેલાં હતાં. એક જૂથમાં હું હતો, તો નીલા બીજા જૂથમાં. પર્વત પરનું ચઢાણ લાંબું અને થકવી દે તેવું હતું. આમ છતાં અમને બધાંને એ અનુભવાયું કે દરેક પગલે પૂ. મા અને પ્રભુ અમારી સાથે જ છે. તે સાથે જ મુશ્કેલ તો હતું, પરંતુ અમારે તે ચઢવાનું હતું એટલે પૂ. માને મદદ કરવા માટે પ્રાર્થના કરતાં. આમ બધાં સુખરૂપ ઉપર પહોંચી ગયાં. પરંતુ નીચે ઉતરવાનું પણ કાંઈ સહેલું ન હતું. ખાસ કરી મારા માટે, કારણ કે નીચે ઉતરવામાં મારા ઘૂંટણમાં પીડા થતી. તેથી મારા માટે તે વધુ મુશ્કેલ હતું. હું નીલાની સાથે નીચે આવ્યો. તેમ કરવામાં મેં નીલાનો સહારો લીધો. આમ કરવામાં જ્યારે મારા દુઃખતા ઘૂંટણનો ઉપયોગ કરવાનો થતો, ત્યારે હું મારા આખા શરીરનું વજન તેના ખભા ઉપર નાંખી દેતો. અમે જ્યારે લગભગ પર્વતની તળેટીમાં આવી પહોંચ્યા ત્યારે શ્રી અનિલભાઈ અમારું આ ઉતરવાનું થઈ રહ્યું હતું તેની વિડિયો ફિલ્મ ઉતારી રહ્યા હતા. તેઓ આમ કેમ કરી રહ્યા છે તેમ પૂછતાં તેઓએ કહ્યું કે પૂ. માએ તેમને તેમ કરવા સૂચના આપી છે, જેથી કરીને અમારા બાળકો કોઈક દિવસે તે જુએ કે અમે દશરથ પરથી એકબીજાની કેવી મદદથી નીચે ઉતર્યાં હતાં. તે વખતે અમને તે સાંભળી હસવું આવ્યું ને સાથે જ અમને તેવો કોઈ વિચાર જ ન આવ્યો. કિન્તુ ભારતથી પાછા ફર્યા પછી તુરત જ અમને જાણ થઈ કે નીલા ગર્ભવતી થઈ છે. આ જાણી અમને આઘાત સાથે આશ્ચર્ય એ વાતનું થયું કે નીલા ગર્ભવતી હોવા છતાં

ભારતયાત્રા દરમ્યાન તેને તથા બાળકને કોઈ તકલીફ ન થઈ ને બધું હેમખેમ પાર ઉતર્યું, જો કે કેટલીક વખત યાત્રામાં શરીરને તકલીફ પડે તેવું જરૂર હતું, પરંતુ પૂ. મા અને પ્રભુની કૃપાથી નીલા અને એના ગર્ભસ્થ બાળકની રક્ષા થઈ, એમ મને લાગ્યું. આ કૃપાના કારણે જ નીલા યાત્રાના બધાં સ્થળોએ જવાનો આનંદ માણી શકી. જો મને આ વાતની જાણ—પૂ. મા જાણતાં હોવા છતાં પહેલાં થઈ હોત તો મેં જરૂરથી મારા યાત્રાના કાર્યક્રમમાં ફેરફાર કરી નાંખ્યો હોત. જેના પરિણામે અમે ગંગાસ્નાન અને દશરથ યાત્રાથી વંચિત રહી જાત. પૂ. માની કૃપાથી જ અમારાથી આ થયું અને બધાં કુશળ રહી શક્યાં.

અહીં ઘરમાં પૂ. મા અમારા જીવનનું કેન્દ્ર બની ગયાં છે. દાખલા તરીકે રવિવારના દિવસે રાતનું ભોજન બધાં સાથે લઈએ છીએ ત્યારે અમારે પૂ. મા, ધર્મ, આધ્યાત્મિકતા વિષે વાતો થાય છે, તો પૂ. પિતાજી પ્રકાશના પંથેના બીજા ભાગમાંથી વાંચી સંભળાવે છે. પૂ. માએ ભક્તો સાથે ભારતમાં જન્મ લીધો. એવું પ્રકાશના પંથેના ખાસ કરી છેલ્લા પ્રકરણમાં પૂ. મહાત્માજીએ પૂ. મા વિષે જે લખ્યું છે તેને અનુલક્ષીને અમે તે પ્રકરણ ફરી વાંચવા માંડ્યું. અમને એ ખબર નથી પૂ. મા વિષે અમારે હજી કેટલું બધું જાણવાનું બાકી છે. જો કે આ પ્રકરણ પૂ. મા વિષે થોડું સમજવામાં મદદરૂપ થાય છે. પૂ. મહાત્માજીએ પોતે લખ્યું છે કે પૂ. માને તેઓએ પહેલી વાર જોયાં અને તુર્ત જ તેમને જણાયું કે પૂ. મા બીજાઓ કરતાં જે ભિન્ન પ્રકારના લક્ષણો ધરાવે છે, તેના પરિણામે જ તેઓ આવાં ઉત્તમ વ્યક્તિ બની રહ્યાં છે. પૂ. માને કેવી રીતે અને ક્યારે સર્વેશ્વરી માનું નામ જાહેરમાં આપવામાં આવ્યું તે અંગે પૂ. શ્રીએ નોંધ્યું છે કે પૂ. મા

ખરેખર કોણ છે તે જાણવા બાબતે તેઓએ ધ્યાન ધર્યું, ત્યારે તેમને તેની જાણ થઈ.

અમને આ અંગે વાંચવાનું ને વાત કરવાનું એટલા માટે ગમે છે કે તેનાથી પૂ. માને સારી રીતે સમજવામાં મદદ મળે છે. વળી પરસ્પરના પૂ. મા વિષેના અનુભવો ને તેની વાતો સાંભળવાથી ઘણું જાણવા ને શીખવા મળે છે. એનાથી પૂ. મા સાથેનું તાદાત્મ્ય વધે છે. અમારી ચર્ચા દરમ્યાન ઉદાહરણ આપવામાં આવ્યું કે અમારી માતાને પૂ. માએ કહ્યું કે તેમના મસ્તક ઉપર પૂ. માનો હાથ હંમેશ હોય છે. તો અમારી માતાએ પ્રશ્ન કર્યો કે એનો અર્થ એવો સમજવો કે પૂ. માનો હાથ સ્થૂલ સ્વરૂપે એમના શિર ઉપર છે અથવા કોઈ પ્રકારની શક્તિરૂપે? આ એક સરસ પ્રશ્ન હતો જેના પરિણામે રસ પડે તેવી ચર્ચા થઈ. આ સંબંધે કોઈ જવાબ સાચો કે ખોટો નથી, પરંતુ આ ચર્ચાના લીધે ભગવાનની પૂજાના દ્વૈત અને અદ્વૈત સ્વરૂપોની વાત સમાન રીતે સરસ રહી. જો આત્મસાક્ષાત્કાર જીવનનું ધ્યેય હોય તો આ અમારા પરિવારની બેઠકની ચર્ચામાં મેં જણાવ્યું કે હું શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ વિષેનું પુસ્તક વાંચી રહ્યો હતો. તેમાં તેમના શિષ્યોમાંના કેટલાક દ્વૈત ઉપાસક હતા તો કેટલાક અદ્વૈતના. તે એક સરસ વાતચીત બની રહી જેમાંથી અમને ઘણું શીખવાનું મળ્યું. મને કહેવા દો કે આવી દરેક રાત્રિભોજનની બેઠકોના પરિણામે અમે કંઈ ને કંઈ નવું શીખીને બહાર આવતા. આ વાતનો ઉલ્લેખ અહીં એટલા માટે કરું છું કે આ પ્રકારની કુટુંબના સભ્યો સાથેની ચર્ચાઓના પરિણામે બધાને લાભ થતો હોય છે, એથી બધા એવી પદ્ધતિ અપનાવે તે માટે દરેકને પ્રોત્સાહિત કરતો રહું છું. જય કૃપાળુ મા. ✨

ભજન

(નવે.-૨૦૦૮ પાના નં. ૨૯-૩૦ પરનો સુધારો)

પૂ. માનાં બે ભજનો ટેલિફોન પર સાંભળેલ, તેની નકલ અમને મળેલ. અમે પૂ. માની પ્રસાદી માની તે અધ્યાત્મમાં મૂકેલ. તેમાં બે ત્રણ શબ્દો ખોટા મૂકાયેલ. તેથી તે સુધારી, તે ભજનો ફરી અત્રે મૂકીએ છીએ, જેથી તેનો યોગ્ય અર્થ અને આસ્વાદ માણી શકાય. ક્ષતિ બદલ દીલગીર છીએ.

પૂ. મા હવે ભારત આવી ગયાં છે, ને હાલ અંબાજી સ્વર્ગારોહણમાં વિરાજે છે. —તંત્રી

★ ★ ★

વિદેશથી ફોન ઉપર પૂ. માએ રચેલ નવાં પદોની જે પ્રસાદી મળી તે પદો માણીએ.

ૐ મા-પ્રભુ

અમે પધાર્યા રે હે પ્રાણ પ્યારા.
બારણા ઉઘાડીને અંદર તેડી લો,
વિલંબ કરશો ના, લાજ બચાવો,
હાં...રે અમે સંત સગપણને બાંધ્યા. પધાર્યા રે.
સ્વીકારવાનું સત્કર્મ કરજો,
આશા અમારી અકબંધ રાખજો,
હાં...રે અમે યોગેશ્વરના પડછાયા. પધાર્યા રે.
ભિક્ષાની ઝોળીમાં દર્શન દેજો,
મહા પ્રસાદીમાં પાસે જ રાખજો,
હાં...રે અમે જનમો જનમના ભૂખ્યા. પધાર્યા રે.

દ્વાર ઉઘાડી દીવાળી મનાવજો,
આશિષ ધરજો ને સાથે રમાડજો,
હાં...રે અમે શ્રી અંકે ઠરવા આવ્યા. પધાર્યા રે.
સંતની ઓરડીએ અમને ઉતારજો,
નિત નવી સેવાનું ભાથુ બંધાવજો,
હાં...રે અમે સર્વેશ્વરી સાથે ફાવ્યા. પધાર્યા રે.
(પ્રત્યુત્તર)

★ ★ ★

આવ્યા જાણીને હરિ હરખાયા,
નવડાવીને નવલા રે કીધા,
સંસારી ઘાને રૂઝાવી દીધા,
મસ્તકે હેતના હાથ રે દીધા, આવ્યા જાણીને.
બાહુ પ્રસારી બાથમાં લીધા,
હરિરસ પાયાને આસન દીધા, આવ્યા જાણીને.
જન્મ મરણના રમકડાંને તોડ્યા,
અગમના અંકે પોઢાડીને તાર્યા, આવ્યા જાણીને.
મા સર્વેશ્વરીએ અનુભવે જાણ્યા,
યોગેશ્વર રૂપ પરખી સમાયા, આવ્યા જાણીને.
(૨ જી ઓક્ટોબર ત્રીજી નવરાત્રી,
અમેરિકાથી 'મા'ની પ્રસાદી)

યાત્રા કોઝહમ્ થી સાઝમ્ સુધીની

ભાઈલાલભાઈ છાટબાર

(શ્રી ભાઈલાલભાઈ છાટબાર પહેલા મહુવામાં હતા અને પછી ભાવનગરમાં શિક્ષક હતા. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીનો પહેલો પરિચય તેઓને મહુવામાં શ્રી ગોરધનભાઈ સોની મારફત થયેલો. જીવનમાં વ્યક્તિઓને ઘણા બધા પરિચયો થતા હોય છે, પરંતુ પૂર્વના ઋણાનુબંધ પ્રમાણે ટકતા હોય છે, વિકસતા હોય છે. એ જ ન્યાયે અમારી બદલી પણ સરકારી નોકરીમાં ભાવનગર સને ૧૯૬૫ માં થઈ, ત્યારે ક્યાં ખબર હતી કે આ ભૂમિ સાથે અમારું ભાગ્ય પણ આટલું લાંબુ જોડાયેલું રહેશે? હવે તો અમે પણ આ ધરતીનું ફળ હોઈએ તેમ અત્રે સ્થાયી થઈ ગયા છીએ. એટલે જ પ્રથમવાર ભાવનગર આવ્યા ત્યારે અહીં એક માત્ર પરિચય હતો શ્રી ભાઈલાલભાઈનો. જો કે પ્રત્યક્ષ મળવાનું પહેલા કદી થયેલું જ નહિ, પરંતુ પૂ. શ્રીના ભક્ત તરીકે નામથી પરિચિત. અહીં આવ્યા એટલે અંગત પરિચયમાં આવ્યા ને પરસ્પરના આત્મીય બની રહ્યા.

તેઓ પૂ. શ્રીના અનન્ય ભક્ત-સેવક ને સાધક પણ ખરા. આજીવન શિક્ષક-ખૂબ નિષ્ઠાવાન ને હોશિયાર પણ ઘણા. એક સારા પ્રોફેસરની સમકક્ષ એમની વિદ્વતા ને આવડત. પરંતુ ભાગ્યવશાત્ તેઓ ઓથવિના કોલેજોમાં પ્રાધ્યાપક ના બની શક્યા.

તેઓનું વાંચન ખૂબ વિશાળ, ખાસ કરી આધ્યાત્મક્ષેત્રનું. અંતરંગ સાધના પણ ખરી. તેમનું બહોળું મિત્રમંડળ, તેમાં આધ્યાત્મ પ્રેમી ભાઈબેનો વિશેષ.

તેઓ પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરી પ્રત્યે પણ ખૂબ પૂજ્ય અને આદરભાવ ધરાવતા. તેઓના ચાહક અને પ્રશંસક પણ ખરા.

ભૌતિક રીતે તેમને કોઈ પરિવાર ન હતો. આજે પાછલા અંકો જોતાં, તેમની યાદ મધુર યાદ આવી ગઈ. થયું એ ભદ્રપુરુષને અંજલિ આપતો આ તેઓશ્રીનો લેખ મૂકીએ. એ એમને માટે શ્રદ્ધાંજલિરૂપ છે. લેખ ખરે જ અધ્યાત્મના અર્ક જેવો તેઓની ઊંડી ને સાચી આધ્યાત્મિકતાનો પરિચય કરાવી જાય છે.

—તંત્રી)

અશાંતિની સમસ્યા:—વેદકાળ અને ઉપનિષદકાળથી આરંભ કરી આજ વર્તમાનકાળ સુધી મનુષ્ય સામે અશાંતિની સમસ્યા ઊભી થયેલી છે અને તેનો ઉકેલ શોધવાની પ્રવૃત્તિ જોવામાં આવે છે. શાસ્ત્રજ્ઞાન મનુષ્યને માર્ગદર્શક નીવડે પરંતુ તે જીવનમાં ના ઊતરે તો શાંતિની અનુભૂતિ થઈ શકતી નથી. મનુષ્ય જીવનનું સાફલ્ય પોતાની પ્રકૃતિ ઉપર વિજય મેળવી પોતાની જાતના સ્વામી બનવામાં છે. તેનાથી ચિરંતન શાંતિ સાંપડે છે કેમકે સંવાદિતાથી શાંતિપૂર્વક કેમ રહેવું તેવા પ્રકારની જીવનદૃષ્ટિથી, જીવન સમૃદ્ધ અને ધન્ય બને છે.

પરમાત્મા સાથે જોડાણ:—મનુષ્ય પોતાના નામની જીવનપેઢી શરૂ કરે છે. તેનાથી દુઃખ, સંતાપ અને અશાંતિ આવે છે. જીવનપેઢી પર પરમાત્માનું નામ જોઈએ. હર્ષશોક, હાનિ-લાભ, પ્રિય-અપ્રિયનાં દ્વન્દ્વો પરમાત્માની સ્મૃતિથી વિમુખ થવાથી જીવનમાં પ્રવેશે છે. સર્વત્ર વિષાદ અને અશાંતિનું દર્શન થાય છે કેમકે મનુષ્યે પરમાત્મા સાથેના સંબંધ તોડી નાખેલ છે. જીવનરથની લગાન ઈશ્વરને સોંપી દેતાં જીવન નિષ્કંટક અને શાંતિમય બની જાય છે.

ભૌતિક આવશ્યકતાઓની પૂર્તિ માણસને સુખી બનાવી શકતી નથી. પરમાત્મા સાથે સંબંધ બાંધ્યા સિવાય સાચું સુખ કે શાન્તિ મળતી નથી. સંસાર પ્રત્યેનો રાગ તે દુઃખ અને અશાન્તિને નિમંત્રણ આપનારો છે. ઈશ્વરમાં રાગ તે સુખી થવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.

ભાગવત ભગવાનના થાઓ:—મનુષ્ય પોતાના મૂળ સ્વરૂપને હંમેશા શોધતો રહે છે. આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાનનો અભાવ જ માણસને અશાન્ત અને દુઃખી બનાવે છે. આ આત્મસ્વરૂપની અનુભૂતિ થતાં મનુષ્યને સાચી શાન્તિ સાંપડે છે. અશાન્તિની સમસ્યાનો ઉકેલ આપનારું કોઈ બળ હોય તો તે સ્વધર્મનું પાલન અને પરમાત્મશક્તિમાં ચિત્તનું જોડાણ છે. શાસ્ત્રો કહે છે કે મન, ધન અને જીવન ભગવાન માટે છે. ભાગવત થાઓ એટલે કે ભગવાનના બની જાઓ. મનુષ્ય સંસારનો છે. તે ભગવાનનો થઈ જાય એટલે જીવન ધન્ય બની જાય. ભગવાનને સતત સન્મુખ જોતો હોય એ જ ભાગવતપુરુષ બની શકે છે.

વૃત્તિ—પ્રવૃત્તિ પરમાત્મમય:—અંતર આર્કંદ કરવા લાગે અને બધી જ એષણાઓમાંથી મન મુક્ત થઈ જાય ત્યારે મનુષ્યમાં પરમાત્માનો પ્રેમ પ્રગટ થાય છે અને તેનાં મન અને અંતરતમમાં શાન્તિ છવાય જાય છે. પરમાત્માનો વાસ અંતરના અંતરતમમાં છે. બધી જ વૃત્તિઓ અને બધા જ સંકલ્પોને પરમાત્મમય કરવાથી શાન્તિ સુલભ બની જાય છે.

પરમતત્ત્વને પરિપૂર્ણ સ્વરૂપે જાણવું સાધક માટે શક્ય ના બને તો પણ તેનો થોડોએક અનુભવો કે નાનકડી શી ઝાંખી પણ મનુષ્યને શાન્તિ આપવા સમર્થ બને છે. જેટલા પ્રમાણમાં પરમાત્મામાં મનને જોડી શકાય તેટલા અધિક પ્રમાણમાં અલૌકિક શાન્તિ અને પ્રકાશનો અનુભવ થાય છે.

રાગી—ત્યાગી કોણ?:—મનુષ્ય સંસારમાં ભલે રહે પણ સંસાર તેનામાં ન રહેવો જોઈએ. શરીર ક્યાં છે તે મહત્ત્વનું નથી, મન ક્યાં છે તે મહત્ત્વનું છે. હિમાલયની એકાંત ગુફા કે ગંગાકિનારાના નિર્જન સ્થળે જઈ વસેલ ત્યાગી પણ કેટલીક વાર તેના ભ્રાંત મનને કારણે સંસારમાં હોય છે. **વનવાસી ત્યાગી પણ રાગી હોય તો દોષ કરી બેસે છે.**^૧ બીજી તરફ સંસાર પ્રત્યે વૈરાગ્ય—નિર્વેદમય અનાસક્ત દૃષ્ટિવાળો ગૃહસ્થી સંસારમાં રહેવા છતાં સાચા અર્થમાં ત્યાગી હોય છે.^૨

ગુરુ—પરમાત્માનું શરણ:—ગુરુકૃપારૂપી વાદળ મંત્રરૂપે કે માર્ગદર્શનરૂપે વરસે અને સાધક એકાંત સાધનામાં નિમગ્ન બની જાય એટલે તેને શાન્તિનું મોતી સાંપડે છે. મન, પ્રાણ અને આત્મા પરમાત્મશક્તિ સાથે જોડાઈ જવાં જોઈએ. તે પ્રકાશ, પ્રસન્નતા અને શાન્તિ લઈ આવે છે.

શરણાગતિ જ મનુષ્યને સર્વ પ્રકારે શાન્તિ આપે છે, રાજાઓના રાજા રાજરાજેશ્વર પરમાત્માનું શરણ જ શાન્તિપ્રાપ્તિ માટે શ્રેષ્ઠતમ છે.

‘સોઝહમ્ ની અનુભૂતિ:—વેદકાળથી કોઝહમ્ની સમસ્યાનું શમન સોઝહમ્ ની પ્રાપ્તિમાં થતું આવેલું છે. સોઝહમ્ની અનુભૂતિ સનાતન શાન્તિ લઈ આવે છે. કોઝહમ્ થી સોઝહમ્ સુધીની યાત્રા એક જ જન્મમાં પણ પૂરી થઈ શકે છે; અને તે માટે જન્મજન્મમાંતર સુધી પણ રાહ જોવી પડે છે. પરંતુ પંથે પડેલો સાધક તે પામે છે જરૂર.

૧. વનેડપિ દોષાઃ પ્રભવન્તિ રાગિનઃ ।

૨. નિવૃત્તરાગસ્ય ગૃહં તપોવનમ્ । (શ્રીમદ્ ભાગવત)

‘શ્રી રમણ મહર્ષિ સાથેના વાર્તાલાપો’

‘સત્માન શાશ્વતી’

સંપાદન : પોલ બ્રન્ટન-વેક્ટરમૈયા
અનુવાદ : પ્રા. તરલા દેસાઈ

જપ

(જપ જ્યાં સુધી સહજ ન બની જાય ત્યાં સુધી કરવા જોઈએ. શરૂઆતમાં એને માટે પ્રયત્ન જરૂરી છે પછી તે આપમેળે થયા કરે છે. જ્યારે તે સહજ બની જાય છે ત્યારે એ સાક્ષાત્કાર છે. બીજા કાર્યમાં રોકાયેલા હોઈએ ત્યારે પણ જપ થઈ શકે છે. ભક્તિ, વિચાર(આત્મવિચાર) અને જપ છેવટે એ એક અનન્ય ચૈતન્યમાં પોતાને ઓગાળી નાંખે છે. અનાત્માને બહાર રાખનારા એ કેવળ જુદાં જુદાં સાધનો છે. અત્યારે અનાત્મા જ એક વિધન(અંતરાય) છે. આત્મા એ આપણું સાચું સ્વરૂપ છે. આપણે વિચારો અને દુન્યવી પ્રવૃત્તિઓ જેવા અનાત્મામાં નાહકના રમમાણ રહીએ છીએ. આનો અવરોધ ચૈતન્યને પ્રગટ કરશે. એ આત્માનો વિચાર કરવાથી જ થઈ શકે છે. જો કે, તે આપણું સાચું સ્વરૂપ છે, પણ એવું દેખાય છે કે, જાણો આપણે આત્મા વિશે વિચારીએ છીએ. આપણા સાચા અસ્તિત્વના પ્રાગટ્ય માટે જે અવરોધો છે તેને દૂર કરવા જ આપણે ખરેખર આમ કરીએ છીએ. આત્મવિચારનું ધ્યાન આમ આપણા સ્વ-રૂપ માટે પાછા જવા જેવું છે.)

પ્રશ્ન : મારા જપ ચાલુ રહે એમાં કંઈ નુકશાન છે ખરું? કે ‘હું કોણ છું?’ એ ખોજ જ મારે કરવી અનિવાર્ય છે?

મહર્ષિ : ના, તમે કોઈ પણ વિચાર, જપ કે મંત્રનું મૂળ

શોધી કાઢો અને જ્યાં સુધી તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર ન મળે ત્યાં સુધી ચાલુ રાખો. ‘હું કોણ છું?’ એ ખોજની જેમ ધ્યાન તમને એ જ લક્ષ્ય સુધી દોરી જશે.

માનસિક પુનરાવર્તન એ ધ્યાન નથી તો બીજું શું છે? શાબ્દિક જપ માનસિક બને છે. એ ને ધ્યાન એક જ છે.

ધ્યાન અને હૃદય

પ્રશ્ન : હૃદય પર ધ્યાન શા માટે કરવાનું?

મહર્ષિ : કારણ કે તમે ચૈતન્ય ખોજો છો. તે તમને ક્યાં મળી શકે? બહારથી તમે તેના સુધી પહોંચી શકો છો? તે તમારે અંદરથી જ પ્રાપ્ત કરવું રહ્યું. તેથી તમને અંતર્મુખી થવા કહેવાયું છે. વળી હૃદય જ ચૈતન્યનું અધિષ્ઠાન છે.

પ્રશ્ન : ધ્યાન કરતી વખતે મન હૃદયમાં ડૂબી કેમ નથી જતું?

મહર્ષિ : જ્યારે વ્યક્તિ ધ્યાન કરવાનું આરંભે છે અને મુશ્કેલી જણાય છે ત્યારે જ આ પ્રશ્ન પૂછાય છે તેમને થોડા પ્રાણાયામ કરવા દો, ચિત્ત શુદ્ધ થઈ જશે. અત્યારે એ હૃદયમાં ડૂબતું નથી કારણ કે સંસ્કારો અવરોધો તરીકે ઊભા થઈ જાય છે. તે પ્રાણાયામ કે સત્સંગ દ્વારા દૂર થાય છે. પરંતુ શરીર સ્વયં સહેલાઈથી ડૂબતું નથી. અલબત્ત, પ્રાણાયામ મનને શાન્ત કરે છે છતાં મન જાગૃત રહે છે ને જ્યારે તે શાંત હોય છે ત્યારે ધ્યાન થોડું વિક્ષિપ્ત રહે છે, (પણ) પછી મન હૃદયમાં ડૂબી જાય છે.

બીજો વિકલ્પ એ છે કે, તરતા શરીર પર વજનનો ભાર મૂકી એને ડૂબાડાય. સત્સંગમાં આમ થાય છે જ્યારે મન હૃદયમાં ડૂબી જાય છે. સત્સંગ બાહ્ય અને આંતરિક બંને છે. બહારથી દશ્યમાન ગુરુ મનને અંદર ધકેલે છે. એ જિજ્ઞાસુઓના હૃદયોમાં પણ હોય છે અને તેથી અંદરથી મનને હૃદયમાં ખેંચે છે.

વસ્તુતઃ મન હંમેશા હૃદયમાં હોય છે પણ એ બેચેન છે અને સંસ્કારોને લીધે આમતેમ ભટકે છે જ્યારે સંસ્કારો બીન-અસરકારક બનાવી દેવાય ત્યારે તે શાંત થઈ જશે. સંસ્કારોને કારણે પ્રાણાયામ મનને કેવળ તત્કાલ પૂરતું શાંત કરી દે છે (પણ) જો મનને આત્મનિષ્ઠ કરી દેવાય તો તે મુશ્કેલી કરશે નહિ. એ ધ્યાનથી થાય.

પ્રશ્ન : જ્યારે મન હૃદયમાં હોય છે ત્યારે બધા વિચારો કેમ થંભી જાય છે?

મહર્ષિ : સંકલ્પબળથી તેમજ સદ્ગુરુના ઉપદેશમાં રહેલી દૃઢ શ્રદ્ધાથી એ પ્રભાવ સિદ્ધ થાય છે.

વિવેકના વધારાથી સુખ છે, ને અવિવેકથી દુઃખ છે.

આ દિવસો પણ ચાલ્યા જશે.

✱ સ્થાપત્ય કન્સ્ટ્રક્શન ✱

પ્રો. મનીષ હરિભાઈ ભોજાણી,

બિલ્ડર્સ એન્ડ ડેવલપર્સ,

મધુર કોમ્પ્લેક્સ, શનાળા રોડ, મહારાજા ટાઈલ્સ સામે,

મોરબી-૩૬૩૬૪૧.

ફોન : (ઓફિસ) ૨૨૧૩૮૧, (રહેઠાણ) ૨૩૦૨૨૨.

જીવનયાત્રા—સંનિધિસુખ યાત્રા—પૂ. મા સાથે

રાજુભાઈ યાત્રી—ન્યુજર્સી

આ યાત્રા પૂ. મા સાથેની જીવન યાત્રા છે.

લગભગ ૨૫ થી ૩૦ જેટલા યુવાનો જેઓ પોતાના શાળાજીવન છોડીને કોલેજ જીવનમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારી કરી રહ્યા છે, તેમના માટે આ યાત્રાનું આયોજન મુખ્યત્વે કરવામાં આવેલું. તેઓ પોતાના નવજીવનમાં પગલાં પાડે તે પહેલાં જ ગળથુથીમાં કુદરતના ખોળે બેસાડીને પ્રભુપ્રેમના ટીપાં રેડવાનો પૂ. માનો આ કરુણાભર્યો પ્રયાસ છે, જે તેમને તેમની જીવનયાત્રાને આકાર આપવામાં ફળદાયી નીવડશે.

તો વળી અમારા જેવા માટે પૂ. માએ એક નવો સંદેશ આપ્યો કે, માનવ જીવન એક પ્રવાસ છે અને રસ્તામાં આવતાં તમામ સ્થળો માત્ર વિસામો જ છે, સાથે ચાલનારા માત્ર સમય પૂરતાં જ સાથી છે, અંતે તો આપણે આપણા 'ઘરે' જ પાછા જવાનું છે.

પ્રભુ શ્રી યોગેશ્વરજીએ લખ્યું છે તે પ્રમાણે—

સૌનેય છે જવાનું, અંતે અલગ થવાનું

બેસી પરબ પરે પર, પાછા પથે જવાનું.

આમ તો પૂરાણકથાઓમાં ઋષિ-મુનિઓ પોતાની રીતે વિચરણ કરતાં અને યાત્રા કરતાં. પણ આપણા પૂ. મા તો ખૂબ જ દયાળું છે. તેઓ સૌ ભક્તોને સાથે રાખીને આવી યાત્રાઓ કરતાં રહે છે. પોતે તો પ્રભુના-કુદરતના સાંનિધ્યે બેસે જ, પણ આપણા સૌને પણ બેસાડે છે! કેવા કરુણામયી છે! પૂ. મા

ડીસેમ્બર : ૨૦૦૮

૩૫

આપણને બમણું સાંનિધ્ય આપીને પોતાનામાંથી અને કુદરતમાંથી કાયમ કંઈક ગ્રહણ કરવાનું શીખવે છે. પ્રાર્થના, તપ, ધીરજ, સતત પ્રયત્ન-પ્રાર્થના, બીજાને ઉપયોગી થવાની ભાવના, સહનશક્તિ, દયા, પ્રેમ વગેરે જેવા ગુણોનું સતત બીજારોપણ કરતાં જ રહે છે. આવી નીત-નવીન યાત્રાઓ યોજી પૂ.મા સતત આપણી બેટરી 'ચાર્જ' કરતાં રહે છે અને કરુણામયી 'મા' પોતાનું સાંનિધ્ય ધરવાની પણ કૃપા કરતાં હોય એમ લાગે છે. તો વળી જે પંચતત્ત્વમાંથી આ શરીર બન્યું છે તેની નજીક લઈ જવાની પણ આ એક યાત્રા છે.

આવા સુંદરભાવ સાથે આ યાત્રા કરતાં કરતાં પૂ.માનું પરમ સંનિધિસુખનો ઉત્સવ અમે ૪૯ યાત્રીઓએ ૧૩ દિવસ સુધી ઉજવ્યો.

યાત્રાના એક મહિના પહેલાં જ્યારે પૂ.મા તરફથી યાત્રામાં જોડાવાની સૂચના મળી ત્યારે એવા કોઈ સંજોગો ન હતાં કે યાત્રામાં જઈ શકાય. પરંતુ અમે પૂ.માને જ પ્રાર્થના કરી કે, અમે મનથી તો તૈયાર છીએ, આપ જ હવે બધી ગોઠવણ કરી દેજો અને સાશ્વર્ય અમારી પ્રાર્થના પૂ.માએ સાંભળી, સઘળી લૌકિક જવાબદારીમાંથી મુક્તિ અપાવી દીધી!

કેનેડાના દક્ષિણ-પૂર્વ રાજ્ય 'નોવા સ્કોશીયા'ના રમણીય પ્રદેશમાં આ યાત્રા આકાર પામી. ઉનાળાનો આ સમય આ પ્રદેશને છૂટે હાથે કુદરતી શણગારે સજીને ઈશ્વરની અનુપમ રચનાનું અલભ્ય ચિત્ર દોરે છે. પુષ્પો, વેલીઓ, વૃક્ષો, તળાવો, નદી, ઝરણાં, સમુદ્ર આ બધાનો અનોખો સમન્વય કરીને આ પૃથ્વી પર રચેલી એ રંગોળીને માણવા માટે સામાન્ય ચક્ષુઓ કરતાં પૂ.મા સમા દિવ્યચક્ષુ હોત તો કદાચ અમે વધુ લાભ લઈ

૩૬

અધ્યાત્મ

શકતે. એવા અલંકારીત આ પ્રદેશની યાત્રા સાથે પૂ.માનું સુખદ સાંનિધ્ય - જે દુર્લભ ગણાય છે, આ યાત્રાનું સર્વશ્રેષ્ઠ આકર્ષણ હતું.

નોવા-સ્કોશીયા-યુરોપીઅન દેશ સ્કોટલેન્ડથી સ્થળાંતર કરીને આવેલી સ્કોટીશ પ્રજાએ આ પ્રદેશમાં આવીને વસવાટ કર્યો એમ કહેવાય છે. તેઓએ તેમનું નામ 'નવું સ્કોટલેન્ડ' એટલે કે 'નોવા સ્કોશીયા' આપ્યું. આ પ્રદેશની લગભગ ચારે બાજુ એટલાન્ટિક મહાસાગર વીંટળાયેલો છે. કેનેડાના મુખ્ય રાજ્યો અને શહેરોની માયાવી ઝાકઝમાળથી દૂર આવેલા આ પ્રદેશ પર વસતિ અતિ પાંખી છે. તેથી જ કદાચ કુદરતે અહીં કાયમી નિવાસ કર્યો હોય એમ લાગે છે! આ પ્રદેશના મુખ્ય શહેરો પણ ગણ્યાગાંઠ્યા જ છે, જેમાં મોટા ભાગની વસતી કાયમી નિવાસ કરે છે. તેનું એક કારણ એ છે કે, આ પ્રદેશમાં ઠંડી અતિશય પ્રમાણમાં છે. ઉત્તર તરફના પ્રદેશો મહદઅંશે ઉનાળાના સમયમાં માત્રમુલાકાતીઓ, યાત્રીઓ માટે જ ખુલે છે. ટુરીઝમ અહીંનો મુખ્ય વ્યવસાય છે. તો વળી 'હેલીફેક્સ', 'યારમાઉથ' અને 'ટુરો' જેવા શહેરોના વેપાર-વાણિજ્ય માટેના મોટા બંદરો છે. હેલીફેક્સ એક જમાનામાં કેનેડાનું પ્રવેશદ્વાર ગણાતું. વિશ્વયુદ્ધ સમયે તેનું ખૂબ મહત્ત્વ હતું.

આ પ્રદેશમાં 'લાઈટ હાઉસ' વિશેષ રીતે દેખાય છે. ભૌગોલિક રીતે દરિયાની વચ્ચે આવેલા આ પ્રદેશમાં આવતા દરિયાઈ વાહનો-સ્ટીમરોને પથપ્રદર્શન(નેવીગેશન) માટે અતિ મહત્ત્વના એવા આ લાઈટ-હાઉસ હજુ પણ નોવા સ્કોશીયાનું એક આકર્ષણ ગણાય છે.

નોવા-સ્કોશીયાના ટુરીઝમ ડિપાર્ટમેન્ટે આ પ્રદેશમાં વેકેશન

ગાળતા આવતા યાત્રીકો માટેના રસ્તાઓના નક્શા તૈયાર કરેલા છે. બધા જ સુંદર સ્થળોને આવરી લેતા દરિયાઈ રસ્તાઓ(કોસ્ટલ હાઈવે) પર યાત્રીકો સહેલાઈથી મુસાફરી કરી શકે તે માટે વિભાગ પાડીને ચાર થી પાંચ એવા યાત્રા-માર્ગ(ટ્રાવેલ રૂટ) તૈયાર કર્યા છે. (૧) સાઉથ શોર (૨) યારમાઉથ અને એકેડીયન (૩) ફન્ડી શોર (૪) નોર્થમ્બરલેન્ડ અને (૫) કેપ બ્રેટન આઈલેન્ડ. અમે બાર દિવસની આ યાત્રા દરમ્યાન લગભગ બધા જ વિભાગોને આવરી લીધા.

અમારી યાત્રા ૧૪ જુલાઈ, ૨૦૦૮ના રોજ હેલીફોક્સની એરપોર્ટ પર આવેલી હોલીડે-ઈન મોટેલથી શરૂ થઈ. ૫૫ સીટની લક્ઝરી બસમાં ૪૯ યાત્રીઓ સાથે પૂ.પ્રભુ અને પૂ.મા પણ જોડાયા.સાથે અન્ય સામાન રાખવા માટે એક વેન પણ રાખેલી. કેનેડા-અમેરિકાના બાળકો અને વડીલો આ યાત્રામાં સામેલ હતા.

આ યાત્રાની શરૂઆતમાં જ પૂ.માએ સૌને એક ઓળખપત્ર (બેજ), ટોપી અને સફેદ ટી-શર્ટ આપ્યું. સૌએ પોતાની ઓળખ માટે ટોપી અને બેજ સતત સાથે રાખવાની સૂચના પણ મળી. આટલા મોટા સમૂહમાંથી જો કોઈ છૂટું પડે તો તેને શોધી કાઢવાનું સહેલું પડે તેથી ટોપી પહેરી રાખવાની સૂચના પણ મળી.

રસ્તામાં અમે 'પેગીસ કોવ' એટલે કે દરિયા કિનારા પર આવેલી એક સાંકડી સલામત જગ્યા, જ્યાં દરિયાના મોજાઓની અસર ઓછી થાય જેથી નાની હોડીઓ અને માછીમારો ને અનુકૂળતા રહે. આ જગ્યા એ પથ્થરોની વિશાળ શીલાઓ દરિયા કિનારે પડેલી છે.અહીંથી દરિયાદેવનું સુંદર દર્શન થાય

છે. દરિયા કિનારે વિસ્તરેલી આ શિલાઓ નયનરમ્ય દૃશ્ય ઉભું કરે છે. ધુમ્મસ અને ઠંડા હવામાનને કારણે આ જગ્યા આહલાદક લાગી. ત્યાંથી પછી 'સ્વીસ એર' નું વિમાન જ્યાં તૂટી પડેલું તે જગ્યા એ મૃતકોનું સ્મારક બનાવ્યું છે તેની પણ મુલાકાત લીધી.

અમે બીજા દિવસે યારમાઉથ તરફ જતાં રસ્તામાં એક સુંદર કિનારે વિશ્રામ કર્યો. હવામાન ખૂબ જ અનુકૂળ હતું. દૃશ્ય પણ સુંદર હતું. પૂ.શ્રીમા પણ બસમાંથી ઉતરીને દરિયાદેવના ઐશ્વર્યને વધાવવા આવી પહોંચ્યાં. નાનકડી એક શીલાને આસન બનાવી ગોઠવાઈ ગયાં. સૌ પોતપોતાની મસ્તીમાં હતાં. પૂ.મા, હંમેશની જેમ, દરિયાદેવના નાનાં નાનાં મોજાઓના હિલોળે પોતાના જપને પરોવતાં હતાં. બાળકો રેતીમાં રમતાં હતાં. યુવાનોએ ક્રિકેટનો સરંજામ ખૂલ્લો કર્યો હતો. અન્ય સૌ પૂ.માની આસપાસ ગોઠવાઈને આ સઘળો આનંદ માણતાં હતાં. ઉમા અને ભક્તિ-બે બાળકીઓએ દરિયાદેવની રેતીમાંથી શિંવલિંગની રચના કરી અને પૂ.માને દર્શનને આમંત્રણ આપ્યું! પૂ.શ્રીમાએ દર્શન કર્યા અને થોડી જ વારમાં દરિયાદેવનાં મોજાઓએ તે શિવલિંગને પોતાના સ્વરૂપમાં એકાકાર કરી લીધું!

પૂ.મા સદૈવ અતિ આનંદમાં હોય છે. આજે પૂ.શ્રીમાએ બાળકો પર વિશેષ કૃપા કરી. પૂ.મા પોતાનું આસન છોડીને ધીરે ધીરે સમુદ્રદેવની નજીક જાય છે. દરિયાદેવે પણ ઓળખી લીધાં હોય તેમ પોતાના દૂત સમાન મોજાઓને પૂ.મા તરફ વધુને વધુ નજીક મોકલતા ગયા. આખરે પૂ.માએ દરિયાદેવને ખોબે ખોબે અંજલિ આપી તો દરિયાદેવે પૂ.માનાં શ્રીચરણોનું પ્રક્ષાલન કર્યું! આ સમગ્ર દૃશ્ય અતિરમણીય લાગ્યું. આપણાં કરુણાળુ 'મા' એમ કાંઈ એકલાં જ થોડાં માણે? બન્ને કરકમળોમાં દરિયાદેવનું

જળ ભરી ભરીને બધા જ બાળકો પર પ્રેમ છંટકાવ કર્યો અને નાના શિશુની જેમ ખૂબ જ આનંદિત થઈ રહ્યાં સૌ યાત્રીઓએ બીજા જ દિવસે મળેલી આ પ્રસાદીને આનંદથી વધાવી.

આ યાત્રાનું આયોજન પૂ.માએ, પોતાનું બાળપણ છોડીને વયસ્ક બનવા જઈ રહેલા યુવાનોને, ધ્યાનમાં રાખીને કર્યું હતું. પૂ.માએ વાત ધ્યાનમાં રાખીને બાળકોનું બાળપણ છીનવાઈ ના જાય તેની પૂરેપૂરી કાળજી રાખતાં જોવા મળ્યાં. જ્યાં જ્યાંથી સાત્વિક આનંદ મળે ત્યાં ત્યાં પૂ.મા સૌને દોરતાં રહ્યાં. નિહાળતાં રહ્યાં અને આનંદ પામતાં રહ્યાં. માનવજીવનના આ કપરા સમયમાં(યુવાનીના પ્રવેશના સમયે) આવા ફળદાયી બીજ રોપવાની માતા-પિતાની જે જવાબદારી છે, તે તરફ પૂ.માએ આ યાત્રા દરમ્યાન સૌને જાગ્રત કરવાનો સંદેશો આપ્યો.

આ યાત્રા બસ દ્વારા થતી હોવાથી અને પૂ.માની સતત હાજરી હોવાથી તેનો આનંદ અને અનુભવ અલગ રહ્યાં. યુવાન યાત્રીઓ પણ જાણે પૂ.માના સંનિધિસુખનું મહત્વ સમજતા હોય તેમ સતત હરિસ્મરણ દ્વારા બસને ગજવતા રહ્યા. અવારનવાર પૂ.માની સૂચના પ્રમાણે બસમાં અને વિશ્રામ સ્થાને યોજાતી રોજની સત્સંગ-પ્રાથના બેઠક દરમ્યાન પોતાના નિખાલસ અભિપ્રાયો રજૂ કરતાં રહ્યા. આમ સતત ‘સારું’ અને ‘સાત્વિક’ ચિંતન પણ પૂ.માએ સૌની પાસે કરાવ્યું.

ઘણી યાત્રાઓમાં જોયું છે તે રીતે પૂ.માનું વિચરણ કંઈક અલૌકિક ભાવથી જ થતું હોય એવું જોવા મળે છે. ઉપલક દ્રષ્ટિથી જોતાં આપણને યાત્રામાં કંઈ વિશેષ તત્વ ના લાગે તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ તેના ઉંડાણમાં જતાં તેના અનેક લાભો

અને યાત્રા દરમ્યાન ઘટતી ઘટનાઓની આપણા જીવન પર ચિરંજીવી અસર ઘણું વિશેષ છે.

અમે યારમાઉથથી વિન્ડસર નામના ગામમાં પહોંચ્યાં. ‘આઈસ હોકી’ની રમતનું આ જન્મસ્થાન મનાય છે. આશ્ચર્ય તો એ છે કે આ શહેરની ટીમનું પ્રતિક સ્વસ્તિક છે! આ શહેરમાં આઈસ હોકીના ઈતિહાસનું નાનકડું મ્યુઝીયમ છે અને તેને લગતાં સાધનો અને કપડાંઓની પ્રતિકૃતિઓ વેચવાની દુકાન છે. યુવાનો આ યાત્રામાં હોવાથી અમારું આ સ્થાનને જોવા જવાનું બન્યું. અમારી સમગ્ર મંડળીએ તે સ્થળની મુલાકાત લીધી. તે દુકાનનાં સંચાલક એક પ્રૌઢ બહેન હતાં. તેમને આશ્ચર્ય થયું કે આ બધા પરદેશીઓ એક સાથે યુનિફોર્મમાં આવ્યા તે કોણ છે? વળી દરેકની ટોપી પર ‘મા’ લખ્યું છે(અંગ્રેજીમાં) તેનો શું અર્થ? તેમણે અમારામાંના એક જણને પૃચ્છા કરી અને પૂ.માનો પરિચય મેળવ્યો. એમણે કહ્યું શું હું પૂ.માને મળી શકું! અને તરત જ તેઓ પૂ.મા સમક્ષ બસમાં ઉપસ્થિત થઈ ગયાં. ખૂબ જ પ્રેમ સાથે તેમણે પૂ.માનું અભિવાદન કર્યું, તેમના ચહેરા ઉપર એક જાતનો અનોખો આનંદ જોવા મળ્યો. આ લખનારે આ પહેલાં પણ આવા પ્રસંગો નિહાળ્યા છે. તેથી તે બહેનના ચહેરા પરના ભાવો વાંચતા વાર ના લાગી. પૂ.માએ પણ તેમની ભાવના જોઈને તેમને પોતાના વરદહસ્તે અઢળક પ્રસાદ સાથે કોઈક અગમ્ય પ્રેમની વર્ષા કરી દીધી! જતાં જતાં પણ અમારામાંના એક યાત્રીની દોરવણી પ્રમાણે બે હાથ જોડીને વંદન કરીને ગયાં! આવા અજાણ્યા શહેરમાં જ્યાં પૂ.માનું અણધાર્યું આગમન કયા હેતુથી થયું એ સ્પષ્ટ થતાં વાર ન લાગી.

આવી જ ઘટના જે લગભગ દરેક યાત્રામાં ઘણી સહજ બની

ગઈ છે તે, પૂ.માના વાહન ચાલકો. આ યાત્રાના અમારી બસના સારથિ 'સ્ટીવન' પણ એવો જ એક આશ્ચર્ય છે. પ્રથમ દિવસે શાંત અને કંઈક અતડા લાગતા આ ભાઈ અમારી યાત્રાની સાથે સાથે અમારા જેવા જ યાત્રી બની ગયા!

અમે જ્યારે જ્યારે પૂ.મા સાથે યાત્રા કરી છે ત્યારથી, ભારત કે પરદેશમાં, વર્ષોથી અમે જોતા આવ્યા છીએ કે પૂ.મા સાથે યાત્રામાં જોડાતા વાહન ચાલકોને અચૂક સૌ પ્રથમ પ્રસાદ મળે છે. તો વળી તેમના ભોજનની પણ સૌની સાથે જ સગવડ થાય છે. પૂ.માનું એક લાક્ષણિક પાસું છે, જે માત્ર વાણી કે વિચારમાં નહીં પણ આચારમાં પણ જોવા મળે છે.

સ્ટીવનભાઈ પૂ.માના પ્રસાદથી પહેલા દિવસથી જ છલકાઈ ગયા! અને જેમ જેમ યાત્રા આકાર પામી તેમ તેમ તેમણે પૂ.માનો પરિચય પણ મેળવી લીધો. આ પરિચય આદરમાં પરિણમ્યો. એનું એક ઉદાહરણ મને તેમની સાથે વાત કરતાં મળ્યું. ઘણી જગ્યાએ જ્યાં થોડા સમય માટે બસમાંથી ઉતરવાનું હોય ત્યારે પૂ.મા બસમાં બેસી રહેતાં. આમ જ્યારે આખી બસ ખાલી હોય ત્યારે બસને ચાલું રાખવીએ ડ્રાઈવરને પોસાય નહીં. જો બસ બંધ કરે તો એર કન્ડીશન બંધ થઈ જાય. આ બસમાં બારીના કાચ ખૂલતા ન હોવાથી, બસ ગરમીને કારણે અંદરથી તપવા લાગે અને ગભરામણ થાય. મને સ્ટીવનભાઈએ કહ્યું કે, પૂ.મા જ્યારે પણ બસમાં હોય ત્યારે બસ બંધ કરતાં નથી, કારણ કે પૂ.માને તેનાથી તકલીફ થાય!

આવા આ ભાઈ અમારી સાથે જ અને અમારા સમયે શુદ્ધ શાકાહારી ભોજન જ લેતા. તે પણ એક આશ્ચર્ય છે. તે ભાઈ હેલીફેક્સના રહેવાસી છે અને તેમના પત્ની તથા બાળકો ત્યાં

રહે છે. અમે જ્યારે યાત્રાના સાતમા દિવસે પાછા હેલીફેક્સ આવેલા ત્યારે મને તેમના પત્ની સાથે વાત કરવાનો મોકો મળ્યો. ઉપાસનાએ તેમની સાથે વાત કરતાં કહ્યું કે હવે તો સ્ટીવન વેજીટેરીયન(શાકાહારી) થઈ ગયા છે. ત્યારે તેમના પત્નીએ કહ્યું કે, 'મારે માટે તે તો અચરજની વાત છે! તેને માંસાહાર વગર તો ચેન જ ના પડે. મારે પૂછવું પડશે કે તે કેવી રીતે શક્ય બન્યું?' આ પૂ.માના પ્રસાદનો પ્રભાવ જ કહેવાય કે નહીં!

અમે આ દેશમાં જોયું છે કે અહીંની પ્રજા માટે માંસાહાર વગર રહેવું તે કેટલું અશક્ય છે. જેમ બીજી વસ્તુઓના વળગણ હોય છે, જેમ કે સીગારેટ, દારૂ કે જુગાર, તેમ જ અહીંની મોટા ભાગની પ્રજાને માંસાહારનું વળગણ હોય છે. જો કે તે સ્વાભાવિક છે, કારણ કે તે જ રીતે તેમનો ઉછેર થયેલ હોય છે.

ભાઈ સ્ટીવન જ્યારે પણ બસના માઈક પરથી કોઈ સૂચના આપવાની હોય તો સૌથી પહેલાં 'જય કૃપાળુ મા'નો જય નાદ કરતાં! તો વળી આ યાત્રામાં પૂ.મા સાથે જ્યારે પણ ફોટા પડાવ્યા ત્યારે તેઓના બંને હાથ પ્રણામની મુદ્રામાં જોડાયેલા જ દેખાય છે! એક પરદેશી અપરિચિત વ્યક્તિ જ્યારે આપણી બધી જ રીતભાત, થોડા જ દિવસ સાથે રહેવાનું હોય તો પણ, અપનાવે તે કાંઈ સહજ વાત નથી. પરંતુ આ તો પૂ.માના પ્રમનો ચમત્કાર છે!

તેઓ અમારી સાથે ક્રિકેટ અને બેઝબોલ પણ રમતાં, સૌની સાથે ભળી ગયા. પૂ.માએ આપેલી ટોપી પણ સૌની જેમ કાયમ જ પહેરી રાખતાં. યાત્રાના અંતિમ દિવસે એમણે યાત્રા દરમ્યાન

પૂ.મા પ્રત્યે કેળવેલા ભાવને પ્રદર્શિત કર્યો. કેવી રીતે? પ્રણામ કરી ને! પૂ.માએ યાત્રા દરમ્યાન ‘બડેક’ નામના શહેરમાં બાળકો માટે ૧૧ પ્રણામ લખ્યા છે. યાત્રાના અંતિમ ચરણમાં અમે ‘પ્રીન્સ એડવર્ડ આઈલેન્ડ’ પરથી વિદાય થઈને હેલીફેક્સ તરફ રવાના થયા ત્યારે રસ્તામાં ભોજન વિરામ માટે કિનારે આવેલા એક સુંદર ઉદ્યાન(પાર્ક)માં થોભ્યા. પૂ.માએ વિરામના અંતે સૌને પ્રણામ કરવાનું સૂચન કર્યું. વિરાટ દરિયાદેવની સમક્ષ સુંદર લીલી ચાદર પથરાયેલી હતી. સૌ લાઈનમાં ઊભા રહી ગયા અને તેમાં સ્ટીવનભાઈ પણ હતાં! પૂ.માએ ૨૨(બાવીસ) પ્રણામ કરાવ્યા તે બધા જ તેમણે કર્યા. આમ સ્થળ, કાળ, જ્ઞાતિ, જાતી, રંગ, રૂપ બધાથી પર છતાં બધાનાં એવાં પૂ.મા સમગ્ર વિશ્વનાં છે તે સાબિત થાય છે.

આવા જ એક અપરિચિતની મુલાકાત થાય છે ‘બડેક’માં. પૂ.મા સાથે સેઈલીંગની(સઢવાળી હોડીમાં સમુદ્ર સફર) મઝા માણી. બડેક એ વિશ્વના મહાન વૈજ્ઞાનિક ‘ગ્રેહામ બેલ’, જેણે ટેલીફોનની શોધ કરી હતી તેમનું સ્થાન છે. સમુદ્ર કિનારે આવેલું આ પર્યટન સ્થાન સમુદ્ર સાથે જોડાયેલા વિશાળ સરોવર ‘બ્રાસ-ડી-ઓર લેક’ને લીધે અતિસુંદર લાગે છે આ અતિ વિશાળ સરોવરમાં સહેલ કરવા માટે એક યાચમાં(બોટ) સૌ પૂ.મા સાથે બિરાજ્યા છે. પૂ.મા સૌ છોકરીઓ સાથે યાચની વચ્ચે આવેલા એક પ્લેટફોર્મ પર કૂદકો મારીને બેસી જાય છે! પછી શરૂ થાય છે ધૂન-ભજનની રમઝટ. સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે પૂ.માએ કુદરતી સૌંદર્યની વચ્ચે યાચમાં સૌને ગરબા પણ ગવડાવ્યા. પૂ.મા, પોતાની જ રચના જોઈને જેમ કલાકાર હરખાય તેમ, આ મનોરમ્ય કુદરત અને તેની અફાટતાને જોઈને

અતિ આનંદિત હતાં. સમગ્ર સફર સાથે હરિનામ સંકીર્તને સોનામાં સુગંધ ભેળવી. સૌને ખૂબ જ આનંદ થયો. તે સફર પૂરી કરી જ્યારે કિનારા પર આવ્યા ત્યારે પૂ.માએ ફરીથી ત્યાં ગરબા કરવાનું સૂચન કર્યું. સૌ એ સફરથી અતિ રોમાંચિત હતાં અને સંકીર્તનની મસ્તીમાં મસ્ત હોવાથી ફરીથી ત્યાં ગરબા થયા. તે બોટના ચાલકનાં પત્ની ત્યાં કિનારા પર યાત્રિકોની વ્યવસ્થા સંભળાવતા હતાં. તેઓએ અમને આનંદમાં ગળારૂબ થઈને મહાલતા જોઈ એક યાત્રી પાસે અમારો પરિચય માગ્યો. સ્વાભાવિક રીતે સમૂહના જે વડા હોય(કેપ્ટન) તેનો પરિચય પહેલાં જ આપવો પડે. એ દૃષ્ટિએ પૂ.માનો પરિચય પણ એમને આપવામાં આવ્યો. તે સાંભળી તે બહેન ભાવવિભોર થઈ ગયા. પૂ.મા પાસે આવીને, પરિચય આપનારા યાત્રીએ શીખવ્યા પ્રમાણે, પૂ.માનું અભિવાદન કર્યું અને કહ્યું, ‘અમે સદ્ભાગી છીએ કે આપના પાવન પગલા અમારી બોટ પર પડ્યા. અમે પણ ધાર્મિક માણસો છીએ. આપે અમને આ તક આપી તેથી ખૂબ આનંદ છે.’ આ જ જગ્યાએ પૂ.માએ બાળકો માટે નિયમના ૧૧ પ્રણામનું લેખન કર્યું અને પ્રણામ કરાવડાવ્યા. જેનો અંગ્રેજી અનુવાદ પણ થયો જે તે બહેને ખૂબ જ ધ્યાનથી સાંભળ્યો અને તે અંગે પણ તેમણે ખૂબ જ ખુશી વ્યક્ત કરી કહ્યું કે, ખૂબ જ સુંદર પ્રાર્થના હતી.

આવા આવા સ્થૂળ કે સૂક્ષ્મ કેટલાય જીવો હશે જેને સમય સમય પર પૂ.મા દર્શન આપવા દોડી જતાં હશે તેની આપણને કેવી રીતે ખબર પડે? આપણને તો પૂ.મા ખૂબ જ સહજ રીતે મળી ગયા છે તેથી કદાચ તેની કલ્પના કરવી પણ મુશ્કેલ છે. હે મા! આપનો ખૂબ ખૂબ આભાર! કોટી કોટી પ્રણામ!

જ્યારે ૧૧ પ્રણામની વાત નીકળી જ છે તો તે પણ પૂ.માની આ નવયુવાનો પરની અદ્ભુત કરુણા જ છે. પૂ.માને ખબર છે કે આ વિલાસી ધરતી ઉપર અતિશય દૂષિત વાતાવરણના રાક્ષસોની માયાવી નગરીમાં આ સૌ બાળકો એક યા બીજા કારણે(ભણવા માટે, નોકરી માટે) જવાના છે. માતા-પિતા, સમાજ, ભાઈ-બહેનથી દૂર. જ્યાં તેમને સલાહ આપવા માટે, દોરવા માટે, રક્ષવા માટે કોઈ જ નહીં હોય — એક માત્ર ઈશ્વર સિવાય. પૂ.માને આ સમગ્ર સંસારનાં બાળકો માટેની આ ચિંતા સતત હૈયે વસેલી છે તે વારંવાર જોવા મળે છે. આનો એક સહેલો ઉપાય પૂ.મા પાસે છે. પૂ.મા અને પૂ.પ્રભુએ જે જીવનમાં ઉતાર્યું છે તે જ ઉપાય — પ્રાર્થના અને પ્રણામ!

યાત્રાના નવમા દિવસે બહેકના આ વિશાળ સમુદ્ર સમા સરોવરની સહેલગાહ પછી જ્યારે પાછા કિનારે આવીને બાવનીના રૂપમાં ગરબા કરી લીધા પછી. પૂ.માની લેખીની સહજ રીતે શરૂ થઈ ગઈ. પૂ.માએ સૌને પ્રભુનો આભાર માનવાની શીખ આપી. પ્રભુએ આ યાત્રામાં અત્યાર સુધી જે રક્ષા કરી તેના માટે પ્રભુની કૃપાને યાદ કરવા કહ્યું. અને પછી બાળકોને કહ્યું કે, ‘ચાલો પ્રભુનો આભાર માનવા પ્રણામ કરો.’ અને પૂ.માની લેખીની પર કોઈ પણ જાતના પ્રયત્ન વગર કલમ દોડવા લાગી.

૧. હે પ્રભુ! મારી રક્ષા કરજો.
૨. હે પ્રભુ! મારી સાથે રહેજો.
૩. હે પ્રભુ! મારા કામમાં મદદ કરજો.
૪. હે પ્રભુ! મારા મિત્ર બનજો.
૫. હે પ્રભુ! મને આશીર્વાદ આપજો.

૬. હે પ્રભુ! મારા-પિતા બનીને મને અંકે લેજો.

૭. હે પ્રભુ! મારી સાથે રમવા આવજો.

૮. હે પ્રભુ! મારી સાથે જમવા આવજો.

૯. હે પ્રભુ! મને સારી ઉંઘ આપજો.

૧૦. હે પ્રભુ! મને વહેલો ઊઠાડજો.

૧૧. હે પ્રભુ! મને બધી રીતે, સૂર્યની જેમ, તેજસ્વી બનાવજો.

આમ જોઈએ તો સાંપ્રત સમાજમાં યુવાન બાળકો જેનાથી પીડાય છે તે બધા જ માટે પ્રભુની સહાય માગવામાં આવી છે. કેટલી સરળ અને સહજ પ્રાર્થનાનો અક્સીર ઈલાજ એમના કૂમળા માનસને રક્ષવા માટે પૂ.માએ બાળકોને માગ્યા વિના જ આપી દીધો!

પૂ.મા એક શ્રેષ્ઠ મનોતજ્ઞ છે. બાળકોને કેવી રીતે ખુશ અને જાગતા રાખવા તે સારી પેઠે જાણે છે. બાળકો પણ પૂ.માને પોતાને માને છે. આ યાત્રામાં સામેલ બાળકો જાણે પોતાની સગી જનેતા સાથે યાત્રા કરતાં હોય તે રીતે છૂટથી યાત્રા કરતાં હતાં. ઢગલાબંધ પ્રસાદનો વરસાદ આ બાળકો સતત મા-મય રાખતો હતો, તેવું કહેવામાં અતિશયોક્તિ ના લાગે. પૂ.મા દરેક બાળકનું ધ્યાન રાખતાં હોય તેવું વારંવાર જોવા મળ્યું. પારાવાર કેન્ડી, ચીપ્સ અને જાતજાતના પકવાનનો પ્રસાદ સતત દરમ્યાન યાત્રા દરમ્યાન મળ્યા કરતો. તો વળી ઉતારા પર યોજાતી સત્સંગ બેઠકોમાં આઈસક્રીમનો અનરાધાર પ્રસાદ પામી આ બાળ-ગોપાળ વૃંદ ધૂન-ભજન અને ગરબાની રમઝટ બોલાવતું. પૂ.માના જયજયકારનો નાદ આખી બસને હલાવી જતો એવો નિર્વ્યાજ પ્રેમ બન્ને છેડે જોવા મળ્યો તે અદ્ભુત દૃશ્ય હતું. તો

વળી ગુરુ પૂર્ણિમાના દિવસે પૂ.માના આદેશને કોઈ પણ જાતની દલીલ વગર માથે ચઢાવી મોટા સહીત સૌ બાળકોએ દૂધ-ફળના ઉપવાસ સાથે નિયમોનો અર્થ પણ ધર્યો!

આમ અમારી યાત્રા સાનંદ પોતાની ગતિએ વહી જતી હતી. બહેકથી નીકળી અમે કેનેડાના સૌથી નાના રાજ્ય - જેને અહીં 'પ્રોવિન્સ' કહે છે તે 'પ્રીન્સ એડવર્ડ આઈલેન્ડ' તરફ જતા હતાં. બસમાં સંકીર્તનની રમઝમ જામી હતી.

અમારા યાત્રાના આ પથ ઉપર કંઈક વિશેષ રીતે ઘટાટોપ વૃક્ષોની હરિયાળી, લીલી છમ ચાદર ઓઢેલી ધરતીમાતાનાં દર્શન થયાં. પૂ.મા - 'ત્રિનયની'થી આ વાત અજાણી થોડી હોય! અચાનક પૂ.માએ બે પંક્તિ પોતાની સ્લેટ પર લખી અને મને બતાવી. પછી તેનો રાગ પણ કહ્યો અને મને ઈશારાથી કહ્યું કે ગાવા માંડ-

લીલી ચાદર ઓઢીને સહુ, વાટ જૂએ પ્રભુ તારી

પ્રેમની પાવન પાવન પગદંડી પર, પરમેશ્વર તું પધારજે...

હું જેમ જેમ ગાતો ગયો, તેમ તેમ પૂ.મા લખતાં ગયાં. આમ શીઘ્ર કવિત્વ શક્તિનાં માલિક અને દાતા પોતાના ભાવોને પ્રભુ તરફ વહેવડાવવા લાગ્યાં. જેમ જેમ એ નયનરમ્ય કુદરતને પૂ.મા નિહાળતાં ગયાં તેમ તેમ પ્રભુને સ્નેહે આમંત્રણ આપતાં. આ પદમાં સમગ્ર સૃષ્ટિના બધા જ દેવો સૂર્ય, ચંદ્ર, આકાશ, નદી, પૃથ્વી, વૃક્ષો, ફળ, ફૂલ સૌને પોતાની સાથે લીધાં. એટલું જ નહીં, પૂ. માએ સૌ ભક્તોને પણ તેમાં સમાવી લીધાં! આવાં કરુણાળુ છે આ આપણા 'મા'.

આ સમગ્ર પદ લખતાં લખતાં તો ગવાયું જ, પરંતુ એ લીલી ચાદરનો નશો એવો ચઢ્યો કે લગભગ અડધો કલાક સુધી તેનું

પારાયણ થયા જ કર્યું! સૌ પૂ. માના સ્વરૂપનાં દર્શન પામીને એવાં તો તાનમાં આવી ગયાં હતાં કે સમય-સ્થળ કશાનું જ ભાન ના રહ્યું. બસ સતત... 'લીલી ચાદર ઓઢીને' જ ગવાયા કર્યું.

મેં એક પદમાં ગુરુનું વર્ણન સાંભળ્યું છે જેમાં કહે છે, કે ગુરુ કંચન છે, ગુરુ પારસ છે, ગુરુ તો ઈશ્વરથી પણ ઉપર છે તે બધું જ સાચું પણ, ગુરુ તો દીપક જેવા છે, જે પોતાના શિષ્યને પોતાના જેવો જ બનાવે-જેમ એક દીપક બીજા દીપકને પ્રગટાવે તેવી રીતે! આપણા પૂ. મા આવાં જ છે. પોતાના સઘળા સાધન, તપ, વ્રત, પારાયણની સૂક્ષ્મ વાતો વહેંચીને દરેકને ઈશ્વર તરફ જવાનો અને તેના સુધી પહોંચવાનો અગમ્ય માર્ગ સુલભ કરી આપવા માગે છે. હે મા! અમને કૃપાપાત્ર બનાવો.

યાત્રાના અંતિમ ચરણમાં પણ પૂ. માએ બાળકોને પોતાનો અમૂલ્ય સમય આપીને તેમના પ્રશ્નોને સંતોષ્યા. 'ટાઈડલ બોર' નામના એક સ્થાનમાં જ્યાં દરિયાદેવની ભરતીનાં પાણી નદીમાં આવે છે અને નદીને બે કાંઠે છલકતી કરી દે છે- તેવા સ્થાનમાં સૌ તે કુદરતી અચરજને જોવા થોભ્યા છે. પૂ. મા પણ ત્યાં હાજર છે. આ કુદરતી ઘટના થોડી મિનિટોમાં વિરામ પામે છે. પૂ. માને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે અમારા પ્રશ્નો છે તેના ઉત્તરો આપ આપો તો સારું. કુદરતે બિંધાવેલી ઘાસની લીલી ચાદર ઉપર જ પૂ. મા પોતાનું આસન લે છે અને બાળકોના પ્રશ્નોને પ્રેમથી સાંભળી સરળ ભાષામાં ઉત્તરો સ્લેટ પર લખતાં જાય છે. કેટલાંક પ્રશ્નો-૧. ભગવાન સાથે મૈત્રી કરવા શું કરવું જોઈએ? ૨. પૂ. માની સ્થૂળ ગેરહાજરીમાં અમે કેવી રીતે પૂ. માની હાજરીનો અનુભવ કરી શકીએ? ૩. પ્રદક્ષિણા કેમ

ડીસેમ્બર : ૨૦૦૮

૪૯

કરવામાં આવે છે? વગેરે. પૂ. માએ સૌને અંતે પૂછ્યું : ‘સંતોષ થયો?’ સૌ બાળકોએ ‘હા’ કહી. અંતે ‘સૌનેયે છે જવાનું’ નો સમય આવી પહોંચ્યો. અમે પાછા હેલીફેક્સ આવી પહોંચ્યા અને સૌએ બીજા દિવસે જવા માટેની પોતપોતાની તૈયારી કરી લીધી. રાત્રે ૧૦-૩૦ વાગે સત્સંગ-પ્રાર્થનાની બેઠક થઈ. પૂ. માએ આઈસક્રીમના પ્રસાદની લ્હાણી કરી. પછી ગરબા થયા. સૌનો ઉત્સાહ અનેરો હતો. યાત્રાનો જરા પણ થાક ત્યાં કોઈને લાગ્યો ન હતો તે એક આશ્ચર્ય હતું. બહેનો ને ભાઈઓ મન મૂકીને ગરબા રમ્યાં. જ્યારે તે બેઠક સમાપ્ત થઈ ત્યારે રાત્રિના ૨-૦૦ વાગ્યા હતા. સૌ પૂ. માને પ્રણામ કરી પોતાના સ્થાનમાં પાછા ફર્યા.

આવા આનંદમય દિવસો પસાર કરતાં ૧૩ દિવસો પાણીના રેલાની જેમ વીતી ગયા. પૂ. મા સાથેનું સંનિધિ સુખ મળ્યાનો જે આનંદ છે તે હવે વાગોળીશું. પૂ. માના અદ્વિતીય પ્રેમ, કરુણા અને દયાના સાગરમાં હિલોળા લેતા રહીશું.

જોયા રોજ કરું, તમોને જોયા રોજ કરું

જોયા રોજ કરું, તમોને માણ્યા રોજ કરું.

જય કૃપાળુ મા!

સંનિધિ સુખ યાત્રા

ઉપાસના, ન્યુજર્સી

પૂ. શ્રી માને પ્રણામ.

પૂ. શ્રી મા સાથેની મારી આ પ્રથમવારની યાત્રા ખૂબ જ આનંદદાયક રહી. પૂ. માના સતત સાંનિધ્યે કોને આનંદ ના ઉભરાય?

૫૦

અધ્યાત્મ

આજે યાત્રાનો છેલ્લો દિવસ છે. પૂ. મા સાથે અમારી બસ હેલીફેક્સ તરફ રવાના થઈ રહી છે. વચ્ચે ટુરો નામના નાના શહેરમાં નદી કિનારે બસ આવીને ઉભી રહે છે. આ નદીની એક ખાસીયત છે કે આ નદીમાં દર બે દિવસે દરિયામાં આવતી ભરતીનું પાણી ધસમસતું આવે છે. અમે પણ આ કુદરતી કરામત જોવા માટે અહીં આવ્યાં હતાં. નદીની નજીકમાં એક ગીફ્ટ સ્ટોર હતો. જ્યારે બસ ઉપડવાની તૈયારી હતી ત્યારે મારા સહિત ઘણાં યાત્રીઓ તે સ્ટોરના બાથરૂમનો ઉપયોગ કરવા ગયાં હતાં. જ્યારે હું પૂનિતા સાથે સ્ટોરમાંથી બહાર આવી રહી હતી ત્યારે મેં પૂનિતાને કહ્યું, ‘આપણે આ સ્ટોરની વ્યવસ્થાનો ઉપયોગ તો કર્યો પણ એના સ્ટોરમાંથી કશું કોઈએ લીધું નહીં.’ અમે બસ પાસે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં પૂ. શ્રી મા ઉભા હતા, મેં પ્રણામ કર્યાં.

પૂ. માએ મને મારા આશ્ચર્ય વચ્ચે પ્રશ્ન કર્યો, ‘તમે બધાએ એ સ્ટોરના બાથરૂમનો ઉપયોગ કર્યો તો ખરો, પણ કશી ખરીદી કરી?’ હું આ વાત સાંભળીને વિચારમાં પડી ગઈ કે, હમણાં બે મિનિટ પહેલાં મેં જે વાત પૂનિતાને કરી તે જ વાત પૂ. મા મને કહી રહ્યાં છે!

પૂ. મા મને શીખવાડવા માગતાં હતાં કે, કોઈનું ઉધાર રાખવું નહીં. જેની મદદ, સહાય લીધી હોય તેને પોતાના ગજા પ્રમાણે વળતર આપી જ દેવું જોઈએ. પૂ. માની વાત સાંભળી હું દોડતી જઈને સ્ટોરમાંથી એક ગીફ્ટ ખરીદી લઉં છું અને પૂ. માને તે બતાવું છું. પૂ. મા ખૂબ પ્રસન્ન થયાં અને પોતાનું વ્હાલસોયું હાસ્ય કર્યું.

પૂ. શ્રી મા-પ્રભુને પ્રણામ સાથે પ્રાર્થના કે, હે મા-પ્રભુ! તમે સદાયે અમને તમારાં ચરણોમાં રાખો તેવી તમારી આ

દીકરી ઉપાસનાની અંતરથી પ્રાર્થના છે.

પ્રણામ.

★ પ્રાર્થના સંભળાય છે. ★

જય કૃપાળુ મા.

પૂ. શ્રી માને મારા કોટિ કોટિ પ્રણામ. આ મારી પૂ. મા સાથેની પ્રથમ યાત્રા છે. પૂ. શ્રી આપણી બધાની સાથે હોય એટલે યાત્રાનો આનંદ કંઈ વિશેષ જ હોય.

પૂ. શ્રી માએ જ્યારે યાત્રાનું આયોજન કર્યું ત્યારે પૂ. માને થયું કે, ચાલો આ બાળકોની સાથે રાજુકાકાને પણ લઈ જઈએ. પૂ. માનો ફોન આવ્યો એટલે રાજુકાકા તો તરત જ તૈયાર થઈ ગયા. પછી પૂ. માએ ઉપાસનાને પણ યાત્રામાં જોડાવા માટે પૂછ્યું. પણ ઉપાસનાને નોકરી પર રજા મેળવવા માટેની તકલીફ હોવાથી ખૂબ જ મૂંઝવણમાં મૂકાઈ ગઈ અને કહ્યું કે, ‘મા, મારાથી નહીં અવાય.’ પૂ. માએ તરત જ કહ્યું કે, ‘હકારાત્મક વિચારો કરો (પોઝીટીવ થીંકીંગ). પૂ. માએ કહ્યું કે, પ્રભુને પ્રાર્થના કર કે તને તારી જોબ પરથી રજા મળી જાય.

મેં એ મૂંઝવણ પ્રભુને ખૂબ જ પ્રાર્થના કરી. જોબ પર જઈને યાત્રાના દિવસોની રજા માટેની વાત કરી. તો તરત જ મારા બોસે મને એક પણ પ્રશ્ન પૂછ્યા વગર તરત જ રજા મંજૂર કરી દીધી!

આ પરથી મને પ્રાર્થના પર અખંડ વિશ્વાસ બેસી ગયો અને શીખવા મળ્યું કે, આપણે પ્રાર્થના કરવાની, આપણે આપણો ધર્મ—માગવાનો છે તે બજાવવાનો, પ્રભુ તેમનો ધર્મ—આપવાનો છે તે બજાવશે જ એવી શ્રદ્ધા રાખવાની.

પૂ. શ્રી માને મારા પ્રણામ.

શ્રી શંકરચૈતન્ય ભારતીજી

સ્વામી સચ્ચિદાનંદ

(સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદજીએ પોતાના પ્રારંભના ત્યાગી જીવનના અનુભવો એક પુસ્તકમાં વર્ણવ્યા છે. એ પુસ્તકનું નામ છે, “મારા અનુભવો.”

આ અનુભવોમાં કેટલીક ઘટનાઓ એવી દર્શાવી છે જે સામાન્ય જીવન જીવતા માણસોને વિચાર કરતા કરી મૂકી તેવી છે. દેખીતી રીતે ખૂબ ત્યાગી ને ઘણા બધા નિયમો પાળનાર તેમજ ઘણા બધા યોગાસનો કરનાર—કાશીમાં ત્યાગીઓ ખૂબ પ્રતિષ્ઠા ધરાવનાર શ્રી શંકરચૈતન્ય ભારતીજીના દેહ ત્યાગનો પ્રસંગ વર્ણવ્યો છે, તે આપણી કેટલીક ધર્માચરણ અંગેની માન્યતાઓને આઘાત પહોંચાડે તેઓ છે. ભારતીજીનું જીવન કઠોરતમ તપશ્ચર્યાથી ભરેલું અતિવિદ્વતા ભરેલું છતાં તે સહજ જીવન ન હતું, તેની પ્રતીતિ તેઓને જ્યારે થઈ ત્યારે ઘણું મોડું થઈ ગયું હતું. શરીર માટે આવશ્યક પૌષ્ટિક ખોરાક ન લેવાને લીધે, તેમજ કલાકો સુધી કષ્ટ સાધ્ય આસનો કરવાના પરિણામે ઉત્તરાવસ્થામાં જે વ્યાધિના ભોગ તેમને થવું પડ્યું તે અંગે તેઓ એ જણાવ્યું કે મારું નિશ્ચિત માનવું છે કે ડોક્ટરથી આ દર્દ મટવાનું નથી. આ તો મારું બનાવેલું દર્દ છે. અર્થાત્ સાધનાની ભૂલોનું પરિણામ છે. તેઓ અમને ઉપદેશ આપતા — મારા જેવું કૃત્રિમ ના જીવશો. સહજ જીવન જ બરાબર છે. ત્યાગ, વૈરાગ્ય અને જ્ઞાનના નામે મેં મારા જીવનને એટલું બધું કૃત્રિમ બનાવી દીધું કે હવે હું જીવનને જ ખોઈ બેઠો છું. તમે આવું ના કરશો.

તેની સરખામણીમાં એક અપ્રસિદ્ધ છતાં સહજ જીવન જીવનાર સંસારી કુંભારનો દેહ કેવી સરળતાથી છૂટ્યો—તે વાત પણ સ્વામીજીએ વર્ણવી છે. એ દર્શાવે છે કે મનુષ્ય તરીકેનું સહજ જીવન જીવવું એ પણ એક સાધના છે.

દરેક મનુષ્યની ધર્માચરણ વિષેની એક સ્વીકારી લીધેલી માન્યતા હોય છે, તે પ્રમાણે તે જીવવા પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ તેમાં શરીરના કુદરતના નિયમોનો ભંગ હોય, તો તેની વિપરિત અસરો પણ થાય — તે વાત આપણને શીખવા મળે છે. એથી જ ગીતામાં ભગવાને ‘સમત્વં યોગ ઉચ્યતે’ના સિદ્ધાંતનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.)

ભારતને ધર્મપ્રધાન દેશ કહેવાય છે. ધર્મની પરાકાષ્ઠા આધ્યાત્મિકતા છે. અને આધ્યાત્મિકતા સાધનાથી સિદ્ધ થતી હોય છે. સાધનાની બાબતમાં ભારતીય આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં એટલી બધી પ્રચૂરતા છે કે સામાન્ય વ્યક્તિ અટવાઈ જાય. ભક્તિ, સેવા, કર્મ, યોગ, તંત્ર, મેલીવિદ્યા, જ્ઞાન, વામાચાર વગેરે અનેક માર્ગો અને પ્રત્યેક માર્ગના અસંખ્ય ઉપમાર્ગો દ્વારા સાધના કરવાનું તે તે માર્ગોનો લોકોને સમજાવતા હોય છે. અસ્થિર મનવાળો સાધક વારંવાર મન બદલતો હોય છે અને અસંતોષની સાથે નિષ્ફળતા વહોરતો હોય છે. આ માર્ગ સારો કે પેલો તેની ભાંજગડમાં ઘણાનું આખું જીવન અટવાઈ જતું હોય છે. એક જ માર્ગ કરતાં તેમાં વિકલ્પ પણ હોય તો તેથી રુચિ તથા ક્ષમતા પ્રમાણે સાધકને સરળતા રહે. પણ બેસુમાર માર્ગો તો મોટા ભાગે અવ્યવસ્થા તથા અનિશ્ચિતતા જન્માવતા હોય છે. ઘણી વાર પારસ્પરિક વિખવાદ પણ ઊભરાતા હોય છે.

મારી માફક અસંખ્ય સાધુઓ અંતે તો સાધના કરવા જ સાધુ

થયા હોય છે. થોડો સમય વિદ્યાધ્યયનની સાધના કરીને મારે પણ અંતે તો કોઈ આત્મકલ્યાણની સાધના જ કરવાની હતી, એટલે એ દિશામાં મારી શોધખોળ ચાલ્યા કરતી. હું ઈશ્વરવાદી હતો. ભક્તિમાર્ગી હતો. મને જાપ કરવા બહુ ગમતા. મેં જીવનમાં જે કાંઈ પ્રાપ્ત કર્યું છે તે જાપ દ્વારા જ પ્રાપ્ત કર્યું છે. જાપમાં અમાપ શક્તિ છે તેની મને અનેક વાર પ્રતીતિ થઈ છે. તેમ છતાં આનાથી પણ વધુ કોઈ ઊંચી સાધના હોય તો તેની શોધ કરતા રહેવાની મારી તત્પરતા હતી. એટલે હું પ્રસિદ્ધ-અપ્રસિદ્ધ સાધુસંતો પાસે જતો હતો.

તે સમયે કાશીમાં સ્વામી શંકરચૈતન્ય ભારતી ઊંચી કોટિના વિદ્વાન, ત્યાગી તથા સાધક પુરુષ હતા. ગંગાકિનારાના લલિતા મઠના છેક ઉપરના માળે સામાન્ય રૂમમાં તે રહેતા. સ્નાન કરવા સિવાય તે ભાગ્યે જ નીચે ઊતરતા. લોકોની સાથે તેઓ સંપર્ક રાખતા નહિ અને લોકોની પાસે આવવા દેતા નહિ. એક વાર બિરલાજીને પણ બારણેથી જ પાછા કાઢેલા. મા આનંદમયી સાથે તેમને સારો ભાવ હતો. તેમની આવશ્યકતાઓ માના આશ્રમ તરફથી પૂરી કરાતી. તેઓ પરીક્ષાર્થીઓને ભણાવતા નહિ. પરીક્ષા વિના જે ભણવા માગતા તેને ભણાવતા. પરીક્ષાના તેઓ વિરોધી હતા. અમે બે-ચાર સાધુ અવારનવાર તેમના દર્શને જતા. તેમના ત્યાગ અને જ્ઞાનથી અમે બહુ જ પ્રભાવિત રહેતા. તેઓ લક્ષ્મીનો સ્પર્શ કરતા નહિ. મેં પણ કેટલોક સમય એમની રીતે વિતાવેલો, અને ભણી રહ્યા પછી ભવિષ્યમાં ફરીથી આવા જ ત્યાગી થવાનો મારો આદર્શ હતો. એટલે મને તેમનું જીવન બહુ ગમતું.

તેમના અંતિમ દિવસો અત્યંત દુઃખમાં વિત્યા. શારીરિક

રીતે તે બહુ પીડાતા. ઘણી વેદના થતી. તેઓ ઘણો સમય બેસી રહેવા છતાં લઘુશંકા કરી શકતા નહિ. તેઓને રીબાતા જોઈને અમે ડોક્ટર બોલાવવાનો આગ્રહ કરતા પણ તેઓ માનતા નહિ. તેઓનું નિશ્ચિત માનવું હતું કે ડોક્ટરથી આ દર્દ મટવાનું નથી. આ તો મારું જ બનાવેલું દર્દ છે. અર્થાત્ સાધનાની ભૂલોનું પરિણામ છે. તેઓ અમને ઉપદેશ આપતા મારા જેવું કૃત્રિમ જીવન ન જીવશો. સહજ જીવન જ બરાબર છે. ત્યાગ, વૈરાગ્ય અને જ્ઞાનના નામે મેં મારા જીવનને એટલું બધું કૃત્રિમ બનાવી દીધું કે હવે હું જીવનને જ ખોઈ બેઠો છું. તમે આવું ન કરશો.

હું ત્યારે તેમની વાતોને બરાબર સમજી શકતો નહિ, પણ અમે બધા કર્મફળવાદી હતા એટલે એમ માનતા કે પૂર્વના કોઈ કર્મનો ઉદય થવાથી આ મહાપુરુષ દુઃખી થાય છે. આ જન્મે તો તેમણે કાંઈ જ પાપ નથી કર્યા પણ જન્માંતરનાં કર્મો તેમને નડી રહ્યાં છે. જોકે હવે મને લાગે છે કે આ કર્મવાદ સચોટ નથી, તેનાથી પ્રજા પુરુષાર્થહીન થઈ જાય છે. તેઓ જન્માંતરનાં કર્મોનું પરિણામ નહિ પણ આ જન્મનાં કર્મોનું જ પરિણામ ભોગવી રહ્યા હતા. તે વાત ત્યારે સમજાતી ન હતી. નાના સરખા રૂમમાં પૂરાઈ રહેવું, મીઠાનો ત્યાગ, અમુક આહારનો ત્યાગ, હસવા-બોલવા-ગમ્મતનો ત્યાગ, સતત એકાકી અને એકાંત જીવનને પોતાના ઉપર જકડી દેવું, હઠપૂર્વકનાં અમુક કઠોર આસનો કલાકો સુધી કરવાં, હઠયોગની અમુક પ્રક્રિયાઓ કરવી, આ બધું આવાં પરિણામો માટેની ભૂમિકા હતી. તે પોતે પોતાની ભૂલોને સમજી ગયા. એટલે જ તેઓ અમને એ રસ્તેથી વાળવા માગતા હતા. જીવનમાં વ્યાયામ, ગમ્મત, હરવું-ફરવું,

સંતુલિત આહાર વગેરે જરૂરી છે. આ બધું ન હોય તો શરીર તથા મન બંનેની માંદગી આવવી અનિવાર્ય છે. ઘણા દિવસો તે રિબાતા રહ્યા. એક વાર સાંજના પાંચ વાગે મને સમાચાર મળ્યા કે તેમનું અવસાન થઈ ગયું છે. હું દોડતો તેમના સ્થાને પહોંચ્યો. ખરેખર તેઓ ગુજરી ચૂક્યા હતા. તેમના નાનાસરખા રૂમની આગળ પતરાની એક પડાળી હતી. તેના પાઈપના થાંભલાને અઢેલીને તેમનો મૃતદેહ પન્નાસન વાળીને બેસાડ્યો હતો. મેં તેમને દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં. આઠ-દસ સાધુઓ એકત્રિત થયા. તેમની અંતિમવિધિ માટે અમારામાં બે પક્ષો પડી ગયા. અમે તેમના જ્ઞાન-વૈરાગ્ય તથા ત્યાગના ચાહકો બીજા દિવસે વાજતે ગાજતે તેમની સ્મશાન યાત્રા ફેરવીને પછી ગંગાજીમાં જળદાહ આપવા માગતા હતા. જ્યારે મઠના જવાબદાર અધિકારીઓ તત્કાળ જ ગંગાપ્રવાહ કરી દેવા માગતા હતા. સાંજ પડી ચૂકી હતી. એટલે અંતે અમારો વિજય થયો. બે સાધુઓને મૃતક શરીર પાસે બેસાડીને અમે સૌ વિખરાઈ ગયા.

બીજા દિવસે અમે સૌ ભેગા થયા. મૃતક શરીર પાસે રહેલા સાધુએ મને એકાંતમાં એક વાત કરી જે સાંભળીને મારું માથું ચકરાવા લગ્યું. તેણે કહ્યું કે રાતના દસ વાગ્યે અમે તેમના પેટમાં ગડગડાટ થતો સાંભળ્યો. થોડી વારે તેમને બે ઈંચનો કઠણ જાડો થઈ ગયો જણાયો. તેમની વાતથી હું વિચારે ચડી ગયો. આપણે એમ માનીએ છીએ કે મૃતકનો આત્મા જો ઊર્ધ્વદ્વારેથી નીકળે તો ઊર્ધ્વગતિ થાય પણ જો અધોદ્વારેથી નીકળશે તો અધોગતિ થાય. આ માન્યતા પ્રમાણે તો સ્વામીજીની અધોગતિ જ થઈ કહેવાય. તેમનું જીવન નિર્મલ, સ્વચ્છ અને જ્ઞાન-વૈરાગ્યથી ભરપૂર હતું છતાં આવું કેમ થયું

ડીસેમ્બર : ૨૦૦૮

૫૭

હશે? હું વિચારોની ચકડોળે ચક્કર લઈ રહ્યો હતો. ધીરે-ધીરે ત્રીસ-ચાળીસ સાધુઓ એકત્રિત થઈ ગયા. હવે તેમની સ્મશાનયાત્રા કાઢવાની હતી.

એક બીજો મહત્વનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો. તેમના શરીરમાંથી માથું ફાડી નાખે તેવી દુર્ગંધ આવવા માંડી હતી. માથું જરાક નીચું થાય કે તરત જ નાકમાંથી શ્લેષ્મના લોચા નીકળવા લાગતા હતા. શરીર ઉપર કાળાં કાળાં ચાઠાં પડવા માંડ્યાં હતા. માત્ર બાર જ કલાકમાં કોઈ મૃતકની આવી દશા થઈ મેં જાણી ન હતી. કાશીમાં મેં ઘણા મૃતકોની વિધિ કરી હતી. કોઈ પણ સાધુ-શ્રીમંત કે ગરીબ ગુજરી જાય તો મોટા ભાગે હું પહોંચી જતો તથા મારા હાથે મૃતકને સ્નાન વગેરે વિધિ કરાવતો. પણ અહીં તો મૃતકની નજીક જવા કોઈ તૈયાર ન હતું એટલી અશૂચિ થઈ ગઈ હતી. હવે શું કરવું? અમને લાગ્યું કે ગઈ કાલે સાંજે જ ગંગાજીમાં પ્રવાહ કરી દીધો હોત તો સારું હતું. પણ હવે શું થાય? અત્તરની શીશીઓ મંગાવી. આખા શરીર ઉપર ઢોળ્યું. હું અને બીજા બહુચારી હતા તેમણે મળીને નાક બંધ રાખીને માંડ માંડ અંતિમવિધિ પાર પાડી, નગરયાત્રા માટે જે વિમાન બનાવેલું તેમાં તેમનું માથું ઊંચું બાંધીને જેમ તેમ નગરયાત્રા પૂરી કરી. કારણ કે જરાક માથું નીચું થતાં જ શ્લેષ્મ નીકળી પડતા હતા. અંતે નાવમાં ગંગાજીની વચ્ચે લઈ જઈને વિધિપૂર્વક તેમને પ્રવાહિત કરી અમે સૌ પાછા ફર્યા. હવે મને લાગે છે કે જળમાં મડદું પ્રવાહિત કરવાની વિધિ ઉત્તમ નથી. તેથી જળ દૂષિત થાય છે, મૃતકને બાળવું કે પછી દાટવું જ ઉત્તમ લાગે છે.

ભારે અને ગૂંચાચેલા મને હું ટેકરા મઠમાં પાછો ફર્યો.

૫૮

અધ્યાત્મ

આટલા મોટા વિદ્વાન, ત્યાગી, જ્ઞાની અને સાધકનું મૃત્યુ જે રીતે થયું હતું તેથી મૃત્યુ સંબંધી માન્યતાઓને આઘાત પહોંચ્યો હતો. મરતાં પહેલાં તેઓ રિબાયા પણ હતા. અને એમને કહેતા હતા કે આવું જીવન ના જીવશો. અમે તેને આદર્શતમ સંત માનતા હતા. અને તેમના જ પગે પગે આગળ વધવાની ખેવના રાખતા. પણ પગ તળેની ધરતી ખસી જાય તેમ તેમણે સ્વયં જ કહ્યું હતું કે મારી રીતે જીવન ના જીવશો. શું આ ભૂલનો એકરાર હતો? કે પછી અમારી અપાત્રતા તેમાં કારણ હતી? તેમનાં મુત્યુની સ્થિતિએ મારી માનસિક સ્થિતિ હચમચાવી નાખી હતી.

પરમાત્મા પ્રત્યેની નિસરણીનું પહેલું પગથિયું છે ગુરુ માટેનો પ્રેમ. પણ આ માનુષી પ્રેમ નથી.

— સ્વામી રામ

શ્રી યોગેશ્વર કૃપા

❀ સંદીપ વેલ્ડીંગ વર્ક્સ ❀

ગ્રીલ, દરવાજા, તેમ જ મેઈન ગેટના સ્પેશ્યાલીસ્ટ
તેમ જ

દરેક જાતનું રીપેરીંગ કામ કરનાર.

મોદી બંગલા, ઉમરા જકાત નાકા પાસે, સુરત-૩૯૫૦૦૭

ફોન : (૦૨૬૧) ૨૨૫૪૯૮૨, ૨૨૫૮૮૦૪

સાક્ષાત્કાર નહીં, આશ્વાસન

સંત વિનોબાજી

ભગવાન અવ્યક્ત પણ છે, વ્યક્ત પણ છે. સાકાર પણ છે, નિરાકાર પણ છે. ઈશ્વર છેય ખરો અને નથી પણ. તે સગુણ છે, નિગુણ પણ છે. એ બધા પ્રકારનો છે. આપણી સામે આખું વિશ્વ ખડું છે, તે આખું ને આખું ભગવાનનું રૂપ જ તો છે. પરંતુ આપણે તેને એ રૂપમાં ઓળખી નથી શકતા. આપણા ચર્મચક્ષુને ઉપર ઉપરનો ઢાંચો, બાહ્ય આકાર જ દેખાય છે, અંતસ્તત્ત્વનાં દર્શન નથી થતાં.

ઉપરાંત ધ્યાનમાં મનુષ્યની જેવી વાસના હોય, તેવું રૂપ ભગવાન એને દેખાડે છે. પોતાના ચિત્તની એકાગ્રતા માટે અને ઈંદ્રિયોના આકર્ષણથી છૂટવા માટે ઉપાસકોએ ધ્યાનની કલ્પના કરી છે. કોઈ ચતુર્ભુજ વિષ્ણુ ભગવાનનું, કોઈ કૃષ્ણનું, કોઈ રામચંદ્રનું તો કોઈ ઈશનું ધ્યાન ધરે છે. ભગવાન તેમને માટે તે તે રૂપમાં સમાયો છે. મનુષ્ય ઉત્કટતાપૂર્વક કોઈ રૂપનું ધ્યાન ધરતો હોય, રાતદિવસ એ રૂપનું જ ચિત્તન, મનન, ભાવન કરતો હોય તો તેના સમાધાન માટે ભગવાન તે રૂપ લઈને આવી શકે. અને એ રીતે એને સમાધાન થઈ શકે.

તેને ભગવત્-રૂપનું દર્શન થયું કે નહીં, તેની કલ્પના બીજાને નહીં આવી શકે. ધ્યાન-સમાપ્તિ પછીના એના વ્યવહાર પરથી લોકોને કાંઈ ખ્યાલ આવશે. અલબત્ત, તેણે પોતાની કલ્પનાના જે પરમેશ્વરને જોયો, પરિપૂર્ણ પરમેશ્વરને નહીં, પરંતુ તેટલાથીયે તેના ચિત્તનું સ્વરૂપ બદલાય જશે. જેના ચિત્તને

ઈશ્વર-દર્શનનો સ્પર્શ મળ્યો હશે, તેના જીવનમાં પ્રેમ અને કરુણાનાં દર્શન થશે.

સાક્ષાત્કાર બે પ્રકારના હોય છે. એક ધ્યાનરૂપ અને બીજો પ્રેમરૂપ. બુદ્ધનો કરુણામય સાક્ષાત્કાર ધ્યાનરૂપ હતો. અરવિંદનો પણ ધ્યાનરૂપ હતો. અરવિંદમાં જ્ઞાન, ધ્યાન, કર્મ જોવા મળે છે, પણ એવો પ્રેમ જોવા મળતો નથી. ગાંધીજીનો સાક્ષાત્કાર ભાવના પૂર્ણ હતો. જ્ઞાનદેવનો સાક્ષાત્કાર પૂર્ણ હતો. ચૈતન્ય, જ્ઞાનદેવ, નામદેવમાં પ્રેમરૂપ સાક્ષાત્કારની ઝાંખી મળે છે. જ્ઞાનદેવમાં પ્રેમ, ધ્યાન, જ્ઞાન, કર્મ બધાનો યોગ જોવા મળે છે. એ ધ્યાન યોગી હતા. એનું વિગતે વર્ણન એમણે ‘જ્ઞાનેશ્વરી’માં કર્યું છે. પણ એમનામાં કર્મયોગ નહોતો એમ પણ ન કહી શકાય. ‘જ્ઞાનેશ્વરી’માં કર્મયોગના નિરૂપણમાં પણ એમની એ જ તન્મયતા જોવા મળે છે.

કાર્લ માર્ક્સે પોતાનું દર્શન વાસ્તવિકતાના આધારે નિર્માણ ન કર્યું. એના દર્શનમાં પ્રેગમેટિઝમ(વ્યવહારુતા) છે. અને તેને લીધે એ અધરું છે. કારણ કે એના દર્શનમાં સાક્ષાત્કાર નથી. સાક્ષાત્કાર વગર જગતનું યથાર્થ દર્શન થતું નથી. એટલે એના દર્શનથી એના અનુયાયીઓને પણ સંતોષ નથી થતો. અંતિમ સત્ય બાહ્ય ભૌતિક આવિષ્કાર દ્વારા નહીં મળે. એને માટે તો શરીર, સમાજ, પૃથ્વી, સૌથી અલગ થઈને અનુભવ લેવો પડશે.

કોઈ વાત સમજી લેવી તે સામાન્ય બુદ્ધિનું કામ છે. જ્યારે કોઈ પણ પ્રશ્ન અંગે નિઃશંક રહેવું, કોઈ પણ શંકા કે આક્ષેપનો સંતોષજનક ઉત્તર આપવાની ક્ષમતા ધરાવવી, એ અંગે પૂરેપૂરી ખાતરી ધરાવવી, એ નિશ્ચયાત્મિકા અથવા વ્યવસાયાત્મિકા

બુદ્ધિ છે. આ જ બુદ્ધિગત સાક્ષાત્કાર છે. બીજો સાક્ષાત્કાર સમાધિગત હોય છે, જ્યાં તર્કવિતર્કને માટે કોઈ સ્થાન જ નથી હોતું. બંને પ્રકારના સાક્ષાત્કારના પાયામાં વ્યાપક જ્ઞાન રહેલું છે.

પરમાત્માનું દર્શન થવું, સાક્ષાત્કાર થવો અત્યંત ગહન પ્રશ્ન છે. મનની પેલે પાર કેવી રીતે જવું એનો ઉત્તર ન મળે ત્યાં સુધી આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ન મળી શકે. જાગૃતિ-સ્વપ્ન વગેરે બધું મનની અંદર છે. મનની ઉપર ઊઠીએ ત્યારે જ ઈશ્વરસ્વરૂપનું દર્શન થઈ શકે. બાકી ઈશ્વર-દર્શન માટે દૂર જવાની કાંઈ જરૂર નથી. એની અનુભૂતિ અંતરમાં જ થાય છે. તમે બધાં બેઠાં છો, પેલું જાનવર છે. સૌમાં ઈશ્વર દેખાય, સર્વત્ર હરિદર્શન થાય તો એ સાચું ઈશ્વર-દર્શન છે. તમે એક ચૈતન્યમય મનુષ્ય છો. અને માની લો કે તમારા પગ પર એક ઝીણી કીડી માણસના પગ પર ચડી બેઠી છે તોયે એને જ્ઞાન નથી કે એ એક જીવંત વસ્તુના સ્પર્શમાં છે. એને મન માણસનો પગ પદાર્થ છે. એવું જ આપણું પણ છે. કીડીને જીવંત સ્પર્શનું જ્ઞાન નથી. પગ પર બેઠી હોય તોય જાણે માટીના ટેકારા પર બેઠી હોય એટલું જ એને જ્ઞાન છે. તે જ રીતે આપણે ઈશ્વરને આલિંગન દઈને, બાથ ભીડીને બેઠાં છીએ. પરંતુ આપણને ઘર, ઘર દેખાય છે; ઝાડ, ઝાડ દેખાય છે; જમીન, જમીન દેખાય છે. એમાં ઈશ્વર નથી દેખાતો. બેઠાં છીએ ઈશ્વરની ગોદમાં જ. તો સ્પર્શ છે, પણ જ્ઞાન નથી.

તુકારામનું ભજન છે, સાકાર દેખાય છે પણ મીઠાશ નથી દેખાતી. મીઠાશ તો ચાખ્યે જ સમજાય. એમ અભિમાન છોડીએ તો પ્રત્યેક વસ્તુમાં ઈશ્વરનું સ્વરૂપ જોવા મળે. જે કાંઈ દેખાય તે બધું ઈશ્વરમય જણાય. બુદ્ધિને ન સમજાય પણ અનુભવ થાય.

ચિંતને ચિંતન દ્વારા જે માન્ય થયું તેનું આંખોને દર્શન થવું; એનો અર્થ છે સાક્ષાત્કાર. ચિંતનથી સમજાયું કે પ્રાણીમાત્ર એકે છે, આંખથી પણ તેવું દેખાવું જોઈએ. કીડી ફરી રહી છે તો જાણે ઈશ્વર ફરી રહ્યા છે. મનુષ્ય, ગાય, ઝાડ, પથ્થર વગેરે સૌમાં ભગવાન છે. પહેલાં આ પ્રકારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય. એ પ્રાપ્ત થાય તો એક અવસ્થાએ પહોંચ્યાં. પરંતુ તેથીયે આગળ વધાવાનું છે. કોઈને ભરત-રામની મૂર્તિમાં રામનાં દર્શન થાય પણ જીવતી જાગતી મૂર્તિમાં ન થાય, તો તે સાક્ષાત્કાર નથી. શ્રદ્ધાને કારણે કોઈ એક સ્થળે આસ્થા બેઠી અને તેને પરિણામે ત્યાં દર્શન થયું. પરંતુ સાક્ષાત્કાર એટલે તો સર્વત્ર ભગવદ્-દર્શન.

સાક્ષાત્કારી પુરુષને બીજા લોકો ઓળખી નહીં શકે. શંકરાચાર્યે કહ્યું છે, ક્વચિત.....પ્રાણ જ્ઞાની પરમાનંદમાં મસ્ત થઈને ફર્યા કરશે. ક્યારેક લોકો તેનું સન્માન કરશે તો ક્યારેક અપમાન કરશે, પથ્થર પણ મારશે. ક્યારેક ઉપેક્ષા થશે, એ આવ્યો કે નહીં તેની ખબર નહીં પડે. એટલે કે એની ઓળખાણ નહીં પડે. આંધળાને ચક્ષુવાનની ખબર ન પડે, એમ સાક્ષાત્કારી પુરુષની ઓળખાણ બીજાને નહીં થાય. ફલાણી વ્યક્તિ સાક્ષાત્કારી છે એવી ખબર પડે તો તે વ્યક્તિ સાક્ષાત્કારી નથી તેમ સમજી લેવાનું. જ્યાં સુધી પોતાને સાક્ષાત્કાર ન થાય ત્યાં સુધી બીજા સાક્ષાત્કારીને ઓળખી ન શકાય.

એક ભાઈએ મને લખ્યું, “મને સ્વપ્નમાં ભગવાન કૃષ્ણનાં દર્શન થયાં, સાક્ષાત્કાર થયો. મારી તેમની સાથે વાતચીત થઈ અને મને એમના આશીર્વાદ મળ્યા.” મેં તેમને લખ્યું કે સ્વપ્ન આવવું એ જ ખોટું છે. હા, ખરાબ સ્વપ્નની તુલનામાં સારું

સ્વપ્ન આવે તે ઠીક છે. અને તેમાં પણ ભગવાન કૃષ્ણનું સ્વપ્ન તો સારું જ કહેવાય. પરંતુ મૂલતઃસ્વપ્ન આવવું ખોટું કહેવાય. નિઃસ્વપ્ન ગાઢ નિદ્રામાં મનુષ્ય પરમાત્મામાં લીન થાય છે. તેથી નિદ્રા હંમેશા ગાઢ આવવી જોઈએ. બાકી તમારું એ સ્વપ્ન આશ્વાસન છે, સાક્ષાત્કાર નથી. તમારા ચિત્તમાં આગ્રહ હતો કે કે કૃષ્ણના રૂપમાં ભગવાન પ્રગટ થાય. એટલે ભગવાને કૃષ્ણનું રૂપ લીધું અને સ્વપ્નમાં આવી દર્શન દીધાં. કૃષ્ણભક્તિને કારણે તમને કૃષ્ણનાં દર્શન થાય છે. ઈશુનું ધ્યાન કરનારને ઈશુનો તેવો જ અનુભવ આવે છે. જો તમે મુરલીધર કૃષ્ણનું ધ્યાન કરતા હશો અને કૃષ્ણ મુરલી છોડીને આવશે તો તમારો ધ્યાનભંગ થશે. તમને લાગશે કે આ કાંઈ મારો કૃષ્ણ ન હોય. બાળકૃષ્ણ મારો નહીં. તો ધ્યાન આ રીતે ઉપાધિની સાથે થાય છે. આવા ધ્યાનને પરિણામે જે સાક્ષાત્કાર થાય છે, તે પણ આશ્વાસન જ ગણાય.

તે ભાઈની સમક્ષ મેં ચાર કસોટીઓ મૂકી.

૧ ભગવાન કૃષ્ણે તમને સ્વપ્નમાં દર્શન આપ્યાં. શું દરેક સ્વપ્નમાં ભગવાન કૃષ્ણ આવે છે?

૨ જાગૃતિમાં પણ એનાં દર્શન થાય છે?

૩ જાગૃતિમાં સતત દેખાય છે?

૪ તમારાથી જુદા દેખાય છે કે તમે જ તે છો તેવું દેખાય છે?

હવે આ ચાર કસોટી પર તમારા સ્વપ્નને કસી જુઓ. ચારે કસોટીમાં ખરા ઊતરો તો ઠીક છે, અન્યથા તે આશ્વાસનમાત્ર છે. એટલું જ કે તે ‘આવ્યું’ અને ‘જતું રહ્યું.’

ઈશ્વરનાં સાકાર દર્શનની અનુભૂતિ સંતોના જીવનમાં જોવા મળે છે. પણ એ પ્રકારના અનુભવને હું દર્શન નથી માનતો, એ

આશ્વાસન છે. દર્શન હોય તો તે ચોવીસ કલાક રહે. તે ચડશે, ઊતરશે નહીં. ‘સ્થિતપ્રજ્ઞ-દર્શન’માં મેં કહ્યું છે કે ધ્યાન-સમાધિ ચડે છે ને ઊતરે છે. તે એક સદ્વૃત્તિ છે પણ નિવૃત્તિ નથી, સ્થિતિ નથી. તેનાથી સાધકને આશ્વાસન મળે છે પણ તે ધીરે ધીરે નિત્યની સ્થિતિ થઈ જવી જોઈએ. ક્યાંય પણ નજર ઠેરવો, બધે ઈશ્વર જ ઈશ્વર ભર્યો છે. પથ્થર, વૃક્ષ, પક્ષીઓ સર્વમાં ઈશ્વર જ છે એવી ભાવના સ્થિર થવી જોઈએ અને ચોવીસે કલાક રહેવી જોઈએ. પછી આપણા હાથે જે જે કામ થશે, તેમાં હરિભાવનો પ્રભાવ પડશે.

જે અનુભવો ને હું આશ્વાસન કહું છું તે મિથ્યા નથી. તેમને હું યથાર્થ જ માનું છું. બધા સાધકોને નહીં પરંતુ કેટલાકને અમુક અવસ્થામાં આવા અનુભવો આવે છે.

આશ્વાસન એટલે કે શાબાશ બેટા! તેં સારું કામ કર્યું! બાળકે અમુક સારું કામ કર્યું છે પરંતુ તેને પોતાને વિશ્વાસ નથી. એ મા પાસે જાય છે. મા તેની પીઠ થાબડીને કહે છે: બેટા, શાબાશ! બાળકને વિશ્વાસ બેસી ગયો. બસ, તો હવે વધો આગળ! પણ તેને બદલે બાળક જો એમ કહે કે હું આ જ ભૂમિકાને વળગી રહીશ, આગળ નહીં વધું. તો મા કહેશે: ‘મૂરખ! આને જ સાક્ષાત્કાર માનીને બેસી રહીશ તો આગળના સાક્ષાત્કારને કુંઠિત કરીશ.’ આપણે આકસ્મિક દર્શનને જ અંતિમ અવસ્થા ન માનીએ, તો આશ્વાસન યા આકસ્મિક દર્શન સતત દર્શનના માર્ગમાં બાધક નહીં થાય.

ક્યારેક ક્યારેક આપણે (સારા)ના મોહમાં (ઉત્તમ)ને ગુમાવીને બેસીએ છીએ. તેનું કારણ આપણી જ ગફલત છે.

